

MARIA MAGDALENA

Yayına hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Mart 2001

HEBBEL

MARIA MAGDALENA

Almancadan çeviren:
Prof. Selahattin Batu

ÖNSÖZ

Friedrich Hebbel 18 Mart 1813'te Wesselburen'de bir duvarcı ustasının oğlu olarak doğmuş, 13 Aralık 1863'te Viyana'da ölmüştür. Çocukluğu ve gençliği darlık içinde geçmiş, öğrenimini de kadın yazar Amalie Schoppe ve Elise Levsing gibi kendisini beğenen ve yakın ilgi gösteren kimselerin yardımıyla yapabilmıştır. Hebbel, Hamburg Üniversitesi'nde bir hazırlık dönemi geçirdikten sonra, 1836 -1839 yılları arasında Münih ve Heidelberg Üniversitelerinde öğrenim görmüştür.

Sanat dünyasında tanınması 1841'de yazdığı "Judith" adlı dramıyla başlar. Bunu 1843'te çıkan "Genoveva" izlemiş ve şair, özellikle bu ilk iki yapıtında gösterdiği dramatik güçle çağdaşları arasında kendini göstermiştir.

Böylece Alman dram yazarları arasında yerini alan Hebbel'in, bunlardan sonra yayınladığı yapıtlarının en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz: 1844'te "Maria Magdalena", 1850'de "Herodes ve Marianne", 1855'te "Agnes Bernauer", 1856'da "Gyges ve Yüzüğü" yayımlandıktan sonra, "Niebelungen" adını taşıyan ünlü üçlemesi 1862'de Schiller Ödülü'nü kazanmıştır. Şair bu üçlemede, kısaca "kişi istencinin dünya istenciyle çatışması" biçiminde özetlenebilecek olan trajedi üzerine görüşünü belirtir. Yapıt, iki dönemin dönüm noktasında, toplumsal eylemlerle kendini gösteren, dünya görüşlerinin birbirleriyle karşılaşmasını ve Hıristiyanlığın Cermen paganizmine karşı kazandığı utkuyu canlandırır. Hebbel'in bu yapıtlarının temelini oluşturan iki öge güçlü düşünceyle gerçek duygudur. Bu, gerek dramlarında, gerekse şiir ve düzyazılarında özellikle kendini gösterir. Hebbel, ayrıca güldürüler de yazmışsa da bunlar dramlarının yanında ikinci derecede sayılırlar. Yirmi yaşından başlayarak tuttuğu günlüğüne yapıtlarının arasında önemli bir yer alır. Çevirisini verdiğimiz Maria Magdalena'ya gelince: Otto Ludwig, bu yapıt üzerine görüşlerini şu tümcelerle özetler: "Bu yazarda yazgı, yapıtındaki kahramanların eylemlerinden çok, bu kahramanların içinde yaşadıkları dönemin ürünüdür. Birbiriyle çarpışan insan doğaları değil, değişik felsefi anlayışlardır." Gerçekten Hebbel, kendini daha çok düşünce düzleminde yoğunlaştırmıştır ve metafizikçi olarak Hegelciler, mistikten kaçındıkları için onu daha iyi anlamışlardır.

Maria Magdalena'daki kahramanların başında gelen ve yapıtın belkemiğini oluşturan Anton Usta'nın sarsılmaz bir dünya görüşüne ne kadar büyük bir inatla sarıldığını düşünürsek bu görüşe hak vermemiz gerekir. Kadın ve erkek ruhsal yapılarının özellikle çatıştığı bu yapıtta kendine feci bir biçimde kıyan Klara'nın babası dünyayı zamanının gözlüğüyle görmekte ve yaşadığı dönemin içinden tomurcuklanan yeni zamanın, yeni bir dünya görüşünün temsilcilerine, bunlar ne kadar güçlü belgelerle de konuşsalar, dirençle karşı durmaktadır. Dostluk, vefa, babalık duyguları gibi en temel insancıl değerler bile bu katı gözlük camlarından geçince adeta soğumakta, insancılıklarından çok şey yitirmektedirler.

Anton Usta kanılarında katı, inanışlarında sarsıntı kabul etmez bir eski zaman adamıdır. Gerektiğinde sevecenlik, sevgi, ince ve derin insan duygularına karşı acımasızca tavırlar alır ve bu tavırlarıyla övünebilir. Kızının, deneyimsizliğinin kurbanı olarak, başışlanmaya değer bir günahın vicdan sızıları içinde kıvrınması karşısında yüreği bir türlü uyanamaz: Dış dünya, yaşadığı çevre ve bu çevreyi dolduran zamanın inanışları, onun için yürekte duyulan, her zaman ve her şeye karşın insanı doğru yola yöneltten zorunluluklara, esinlere oranla çok üstündür. Son sahnede, Klara'nın kendini öldürdüğü haberi geldiği zaman bile, kılı kıpırdamadan bu iç itkilere karşı direnir, onları bir kalemde yok sayar ve kendi zayıflıklarını yenen bir kahramanın doyumunu duyuyormuş gibi, oğluna, ölüyü anasının ölüsünün bulunduğu odaya götürmelerini buyurur. Yaptığı bütün yanlışları anlayarak pişman olacağını sandığımız dakikalarda söylediği son söz de, yalnızca, "Ben bu dünyayı artık anlamıyorum"dur.

Anton Usta'yı hiç kuşkusuz kendi çağı içinde anlamak ve geçmekte olan bir mevsimin son günlerini yaşarken, bu mevsimin içinden doğan yeni zamanı anlamakta zorlanan bir tip olarak değerlendirmek gerekir.

Bu böyle olmakla birlikte yapıt, yine özellikle bu bakımdan, insanın her çağda, bütün çağları yaşamış ve yaşamakta olan değişmez bir tipini, yaratılışımızın eksikli, fakat güçlü bir yanını aydınlatması bakımından insan üzerinedir. Anton Usta her toplulukta, her çağda yaşamıştır, bugün de yaşamaktadır. Bu gibi katı anlayışlı eski zaman kişilerini aramızda da bulabiliriz. Bunlar, doğarken buldukları bir çağın bütün inançlarını, ya kendi ölçüleriyle tarttıktan sonra, yahut bunları körükörüne benimseyerek bir kez kutsallaştırmışlardır. Artık çevrelerinde yıllar boyunca olup biten olaylara gözlerini yumarlar. Her şey önlerinden akıp geçer ve bu geçenler iç dünyalarında doğrudürüst hiçbir iz bırakmaz.

Kendilerini en özverili, en doğru yolda sadıkları zamanlarda bile korkunç yanlışlara düşmelerinin nedeni budur. Sevdiklerini sandıkları zaman bile acımasız olurlar. Hatta çöküp gitmiş bir ilke adına en acımasızca davranışta bulunurken iç doyumu duyabilirler. Ve tehlikeli, hatta korkunç bir biçimcilik, her olup biteni çevrenin donup kalmış görüşlerine göre değerlendirme inatçılığı, bunların başlıca güçlerini ve zayıflıklarını oluşturur. Komşu, eş dost, şöyle bir durum karşısında, ne diyecektir? Evlerinde geçen bir olayı çevre nasıl anlayacak ve kendileri hakkında nasıl bir yargıya varacaktır? Önemli olan şey, göçmekte olan bir çağın dar bir çerçeve içine dolan ve donan inançlarıdır. Gençler, yetişen kuşaklar, hatta kendi çocuklarının içine doğdukları ve daha uyanık duyarlılıklarıyla sezdikleri yeni zaman, onları uyandıramaz, ilgilendirmez. Karıları, oğulları ve kızları, kendilerini sürükleyen yeni koşulların zorlamasıyla kaçınılmaz, hatta suçsuz olarak bir yanlışla düştükleri zaman, hemen onur sorunu ortaya çıkar. Hepsini ölebilir, kendilerine kıyabilirler; fakat eski adam, ortaya çıkan durumu hiçbir zaman o günün gerçek sınırları ve ölçüleri içinde değerlendirmek veya değersizlendirmek olanağını bulamaz.

Ama bütün bu acı yanlarına karşın Anton Ustalar bize yine sevimli görünmektedir. Çünkü gerçekten içtendirler. Çünkü kendilerine özgü bir değerler dünyası içinde yaşarlar ve bu değerlere candan bağlanmışlardır. Her şeyden özveride bulunabilirler, fakat Anton Usta'nın da dediği gibi, kanılarından asla! Çok kez acı yemişler vermesine karşın onların bu saf inanışları, inançlarına bu kahramanca bağlanmaları, sert çizgili yüzlerini gözümüzde yine de sevimlileştirir. Kızının ölümünde büyük bir sorumluluk yüklenmiş olmasına karşın Anton Usta'yı bir bakıma sevimli buluyoruz. Ve Maria Magdalena, hiç kuşkusuz insana özgü yanlarımızdan en özellikli birini güçlü bir biçimde anlatan yapıtlardan sayılır. Dünya yazınının değerleri arasında yer almasının başlıca nedeni de budur.

Selahattin Batu

MARIA MAGDALENA

Şairin uzun uzun kendi içine kapanması, doğası, yaratılışı gereğidir. İç yaşamının dehlizlerine dalınca dış dünyayı ancak sonra sonra anımsayabilir. Buna karşın doğa, bu iki şeyin birbiriyle nasıl içiçe geçmiş olduğunu, birbirlerini nasıl aydınlatıp tamamladıklarını ışıklı bir görünüm halinde göstermek için onu seçmiştir.

Çünkü doğa, yarattığı yapıtın karşısında sevinerek geri çekilen ölümlü bir sanatçının, kendisine istikle bakan ve uzun zamandan beri sessizce onu isteyen en sevdiği çocuğuna çelik kalemını dostça uzattığı gibi değil, büyük düşlerini gerçekleştirme ve başyapıtını elinden geldiği kadar ve yalnızca kaba ve ölü çizgileri içinde yansıtılarak haz duyması için ona uzatır.

Yalnız, onun bizzat en küçük ayrıntıya bölünmesi ve sonunda toparlanmak zorunda kalması; parçada bütün olarak kendini tatması ve bitişte başlangıcı bulunması gereklidir. Ancak düşünceye en yüksek kendini tadış biçimi veren, onunla bütünleşebilir. Bütün alt basamaklar onu temiz, tam ve dürüst görünme olanağından yoksun bırakırlar.

Doğa, onun için "Her şey yolundadır!" demeden önce son kez evrene bakarak, büyüğü esasını kıracak yerde insana güvenmiştir. O zaman insan, önünde sonsuz bir ürkü duyduğu katı maddenin yarasından öç almak için birinci kapalı çember içine ikincisini koyar ve karşıtlar ancak orada uyumlu bir biçimde birbirleriyle çatışırlar.

Temiz yürekli sanatçı bu büyük armağan önünde önce ürperir ve çok geçmeden, teşekkür anlamında kendini feda etmek zorunda olduğunu anlar. Kendi derinliklerine, ta yüreğinin içine iner. Gecenin kendisi için bir mezar olup olmadığını sormaz; korkulu bir istek içinde gidebildiği kadar gider ve içindeki çılgını, kalkanında, barışa götürür. Yalnızca, taç giymeyi ummadığı gibi ona da hemen hemen umut bağlamaz. Ama böylece, kendisine öncülük edecek olan Arian'ın ipliğini kendi içinde eğirince, birdenbire bir ruhla dolduğunu duyumsar. Tanrı esirgemesinin gerçek bir çağrısı olan bu ruh, onu zaman içine yerleştirir. Bu çağrıya uymayan, parçalanacağını göstermiş olur. Ben bu çağrıyı çok zaman önce duydum ve vakit yitirmeden geldim.

Ve bakışım uzaklara çevriline, içim birdenbire sıla özlemiyle doldu. Dış dünyayı bütün genişliği içinde izlemek istedim. Yalnız, bu araçtan yoksun olduğumu da gördüm. Fakat o zaman bir deha, hemen

yardıma koştı; ayağım topraktan kurtuldu. Bunun ne demek olduğunu ancak şimdi, Tanrı esirgemesi şirleşerek yemiş olmak isteyince değerlendirebiliyorum.

Bu, sendin, ey prens ve bey! Şimdi izin ver de bana, varolanların belki en basit ve yalını olan ve bana dünyanın yazgısını aydınlatan bu küçük tabloyu teşekkür anlamında sana getireyim! Saray salonları için uygun düşmüyorsa başışla beni! Bu, yeni ilkyazın ilk belirtisidir; onu ilk olarak sana sunayım.

KİŞİLER

ANTON USTA, marangoz.

ANA, karısı.

KLARA, kızları.

KARL, oğulları.

LEONHARD.

Noter Yazmanı.

WOLFRAM, bir tüccar.

ADAM, Mahkeme Görevlisi.

İkinci bir görevli.

Bir oğlan çocuğu.

Bir hizmetçi kız.

Olay küçük bir kentte geçer.

BİRİNCİ PERDE

Marangozun evinde bir oda.

I. SAHNE

Klara, anası.

KLARA. - Sırtındaki gelinliğin mi? Aman, ne kadar da yaraşmış! Sanki bugün terziden alınmış.

ANA. - Görüyorsun ya, kızım, moda o kadar değişiyor ki, bir an geliyor, artık yerinde sayıyor; sonra da eskiler ortaya çıkmaya başlıyor. Bu sırtındaki giysinin modası on kez eskimişti, aynı şey on kez yeniden moda oldu.

KLARA. - Ama bu defaki tam değil, anneciğim. Zıddına gitmesin, şimdi yenler çok geniş.

ANA, gülümseyerek. - Zıddıma gitmesi için benim yeniden kız olmam gerek.

KLARA. - Demek gelin olurken senin de giysin böyleydi. Ama başında bir de taç vardı galiba?

ANA. - Öyle olmasa yıllarca saksıda mersin yetiştirir miydin? (*)

KLARA. - Sana kaç kez rica ettiğim halde gelinliğini bir kerecik olsun giydiremedim. "O artık benim gelinliğim değil, ölümlük giysim! Böyle şeylerle alay edilmez!" derdin. Ben de artık ona bakamaz olmuştum. Çünkü öyle bembeyaz, asılı gördükçe hep öleceğin ve öldüğün zaman kocakarıların sana onu giydirecekleri aklıma gelirdi. Bugün niçin giydin?

ANA. - İnsan benim gibi ağır hasta olup da bir daha iyileşip iyileşmeyeceğini bilmeyince çok şeyi düşünmek zorunda kalıyor. Ölüm, sandığımızdan daha korkunç! İnsanın dünyasını karartıyor! Çevremizde pırıldayan renk renk, neşeli ışıkları birbiri ardından söndürüyor; kocamızın, çocuklarımızın bakışları artık eskisi gibi parlamıyor. Her şeyi karanlıklar örtüyor. Ama ölüm içimizde bir ışık yakıyor ki, görmek istemediğimiz birçok şeyi de onunla görüyoruz. Bunu demekle bazı günahlarımız olduğunu söylemek istemiyorum. Ben Tanrının gösterdiği yolda yürüdüm. Evimin işlerini elimden geldiği kadar başardım. Seni ve kardeşini Tanrı korkusuyla büyüttüm, babanızın alınteriyle kazandığını da savurmadım, tuttum. Ama hep yoksullar için bir kıyıya birkaç kuruş koymayı da bildim. Bazan, neşesiz bir zamanımda, yahut birçoğu birden başvurduğu için, bir yoksulu geri çevirdiğim olduysa bu, onun için büyük bir anlam taşımazdı: Çünkü gene çağırır, bu kez iki katını verirdim. Fakat bütün bunları ne diye söylüyorsunuz? İnsan buna karşın ölümden korkuyor! Son saatin yaklaştığını duyumsayınca iki büklüm oluyor, bir solucan gibi büzülüp küçülüyor! Tıpkı bir uşağın ay sonu geldiği zaman parası kesilmesin diye, kötü yaptığı işi düzeltme izni almak için efendisine yalvardığı gibi, yaşamak için Tanrı'ya yalvarıyor.

KLARA. - Artık bundan söz etme anneciğim, üzülüyorsunuz.

ANA. - Hayır çocuğum, tersine iyileşiyorum. Sağlığım da, gücüm de yine yerine gelmedi mi? Tanrının beni bu çağırışı, gelinlik giysimin henüz lekesiz ve temiz olmadığını anlamam için değil miydi? Mezarımın başına

kadar gitmişken bana yine geri dönme olanağını bağışlaması, süre vermesi, bu kutsal düğüne hazırlanmam için değil mi? Tanrı bu iyiliğini, dün akşam okuduğun İncil'deki yedi erdenden bile esirgedi. Bugün gelinliğimi, on üç yoksul ayinine giderken, bu nedenle giydim. Onu bir kez de yaşamımın en güzel, en dindarca kararlarını aldığım gün giymiştim. Bugünse aynı giysinin bana henüz yerine getiremediğim kararları anımsatmasını istiyorum.

KLARA. - H%% hastaymışsın gibi konuşuyorsun.

II. SAHNE

Karl, Klara, ana.

KARL, girer. - Günaydın, anne. Kardeşin olmasaydım hoşuna gider miydin, Klara?

KLARA. - Bu altın zincir de ne? Nerden buldun bunu?

KARL. - Aldım. Niçin bu kadar alınteri döküyorsun? Akşamları niçin başkalarından iki saat fazla çalışıyorum? Tuhafsın.

ANA. - Pazar sabahı da mı kavga? Utanmıyorsun, Karl.

KARL. - Anne, bana bir lira verebilir misin?

ANA. - Ev parasından başka hiç param yok.

KARL. - Ev parasından ver. On beş gündür omletleri yağsız pişiriyorsun, sesimi çıkarmıyorum. Ama farkındayız, Klara'nın beyaz giysisi için para artırdığın sırada, sofrada aylarca iyi bir yemek yüzü görmedik. Hepsini görmezlikten geliyordum ama, yeni bir mücevher, bir ziynet alınacağını da pek%% sezmiştim. Şimdi bakalım sıra bizde.

ANA. - Küstahlık ediyorsun.

KARL. - Hayır, yalnızca vaktim yok. Yoksa... (Gitmek ister.)

ANA. - Nereye gidiyorsun?

KARL. - Söylemeyeceğim. Moruk nerede olduğumu sorarsa hiç kızarmadan bilmediğini söylersin. Bundan başka, senin parana da gereksinmem yok. Bütün harcamalar bir keseden çıkmamalı. (Kendi kendine.) Bu evde zaten herkes benim için en kötü şeyi düşünüyor. Onları korku içinde tutmak bana nasıl zevk vermesin? Parayı koparamadıktan, bir dost yardımı sağlayamadıktan sonra kiliseye gitiğimi niçin söyleyeyim? (Çıkar.)

III. SAHNE

Klara, ana.

KLARA. - Nedir bunun anlamı?

ANA. - Ah, bu oğlan bana acı veriyor. Öyle, öyle. Babanın hakkı var, her şey birbirine bağlı. Küçücük, kıvrıkcık saçlı bir çocukken bir parça şeker için dil dökerdi; şimdi nasıl küstahça para istiyor. Acaba o zaman istediği şekeri almasaydım, bugün bu parayı sahiden istemez miydi, dersin? Çok kez bunu düşündükçe acı duyuyorum. Öyle sanıyorum ki beni sevdiği de yok. Hastalığım sürerken bir kerecik ağladığını gördün mü?

KLARA. - Çok seyrek görüyorum onu; hemen hemen yalnızca yemeklerde. Ama iştahı da benden fazlaydı.

ANA, heyecanlı. - Elbette, işi ağırdı, çok çalışıyordu.

KLARA. - Kuşkusuz. Hem erkekler çok tuhaf. Yaptıkları yakışsız işten çok, döktükleri gözyaşından utanıyorlar. Gerektiği zaman yumruklarını göstermeyi de bilirler, ama kızarmış gözlerini, asla! Babam da öyle. Öğleden sonra senden kan almak istenip hiç kan gelmediği zaman tezgahı başına gidip hıçkırığa hıçkırığa ağlamamış mıydı? Yüreğim parçalanmıştı. Ama yanına gidip şöyle yanaklarını okşayınca bana ne dedi, bilir misin? "Dene bakalım, şu gözüme kaçan alçak kıymığı çıkarabilir misin? O kadar işim var ki, bir türlü hakkından gelemiyorum."

ANA, gülümseyerek. - Öyle, öyle. Fakat, çoktandır Leonhard'ı görmedim. Nedir acaba nedeni?

KLARA. - Aman, görünmezse görünmesin.

ANA. - Onunla herhalde yalnızca burada, evde görüşüyorsunuz, umarım.

KLARA. - Acaba akşamları çeşmeye gidince fazla geciktiğim için mi benden kuşkulaniyorsunuz?

ANA. - Hayır, böyle bir şey söylemedim. Ama bize gelmesine izin verişimin nedeni de gece karanlıklarında seninle dışarda yalnız kalmaması içindi. Annem de buna razı olmazdı.

KLARA. - Hayır, onu gördüğüm yok.

ANA. - Birbirinize surat asıyorsunuz ya? Leonhard için hoşuma gitmiyor diyemem; çok terbiyeli genç. Yalnız, bir iş gücü sahibi olsa. Bizim zamanımızda olsaydı bu kadar beklemesine gerek kalır mıydı? Çünkü herkes iyi bir yazman bulmak için birbirine girerdi o zamanlar; yazman bulmak o kadar güçtü. Hatta bizim ayarımızda insanlar bile yazman kullanabilirlerdi. Çocuklar için babalarına yeni yıl kartı yazar, yalnızca baştaki yaldızlı büyük harf için bile bir çocuğa koca bir bebek alınacak kadar para kazanırlardı. Ertesi gün babası, yazmanı ayrıca bir yana çeker, bilgisizliği ortaya çıkmasını diye kapıları kapatır, kartı ona okuturdu. Böylece kazancı iki katlı olurdu. O günler yazmanlar için iyi günlerdi; bira fiyatlarının artmasına onlar neden olurdu. Bugün durum öyle mi? Her şey değişti. Bizim gibi okuması yazması olmayan yaşlılarla dokuz yaşındaki çocuklar bile eğleniyor. Dünya gittikçe akıllanmakta. Belki bir gün gelecek, cambaz gibi tel üstünde oynayamadığımız için utanacağız.

KLARA. - Kapı çalınıyor.

ANA. - Haydi kızım, ben gidip senin için dua edeyim. Leonhard'a gelince, o Tanrı'yı ne kadar seviyorsa sen de onu öyle sev; ne artık, ne eksik. Yaşlı annemin ölüm yatağında beni kutsarken söylediği son söz de buydu. Bu sözü yüreğimde yeterince sakladım, şimdi emaneti sana aktarıyorum.

KLARA, bir çiçek demeti uzatarak. - Al bunu.

ANA. - Herhalde Karl'ın gönderdiği çiçekler.

KLARA, başıyla onaylar. Sonra kendi kendine. - Keşke öyle olsaydı. Bir şeyin onu gerçekten sevindirmesi için kesinlikle Karl'dan gelmesi gerek.

ANA. - İyi insandır ve beni sever. (Çıkar.)

KLARA, pencereden gözleriyle gidişini izleyerek. - İşte gidiyor.. Onu düşümde üç kez ölmüş gördüm. Oysa... Ah, bu kötü düşler! Umutlarımızı ürkütmek için korktuğumuz şeylerin kılığına girerler. Bundan sonra hiçbirine inanmayacağım. İyi düşleri izleyen kötü düşlerden korkmamak için iyilerine de önem vermeyeceğim. Ne kadar güvenle, sağlam adımlarla yürüyor. İşte mezarlığa yaklaştı bile. Önce kime raslayacak acaba? Bunun hiçbir anlamı yok elbet, yalnızca... (Birdenbire korkarak geri çekilir.) Mezar kazıcıya rasladı! Adam az önce bir mezar kazmıştı, şimdi içinden çıkıyor. Annem ona selam verdi, hazırlanan karanlık çukura bakıyor. İşte, elindeki çiçekleri mezara attı; kiliseye giriyor. (Bir koral işitilir.) Şu ilahiyi söylüyorlar: "Artık hepiniz Tanrı'ya şükredin." (Elleriyle dua duruşu alır.) Öyle... Öyle. Annem ölmüş olsaydı, hiçbir zaman dinginliğe kavuşamayacaktım. Çünkü... (Gözlerini göğe doğru kaldırarak.) Fakat sen esirgeyicisin! Acıyansın! Ben de Katolikler gibi inanabilseydim, sana bir adak adardım. Bütün biriktirdiklerimi harcayarak sana altından yapılmış bir yürek satın alır, güllerle bezeyerek katına sunardım. Bizim rahip senin gözünde adakların bir değeri olmadığını, çünkü her şeyin zaten senin olduğunu ve senin olan şeyleri yine sana vermenin anlamsızlığını söyler. Ama evimizde ne varsa aynı zamanda babamızın. Öyle olduğu halde kendi parasıyla ona ipekli bir mendil alıp güzelce işledikten sonra doğum gününde tabağının üstüne koyunca hoşnut olur. Hatta onu yalnızca en büyük bayram günlerinde, Noel veya Paskalya yortularında kullanarak bana onur verir. Bir kez kilisede küçük bir Katolik kızına raslamıştım; mihraba kiraz götürüyordu. Ne kadar hoşuma gitmişti. Bunlar yeni çıkmış, turfanda kirazlardı, çocuğa vermişlerdi. Yemek için can attığını da görüyordum. Buna karşın içindeki temiz tutkuyu yendi; öz isteğine üstün gelmek için kirazları mihrabın üstüne aceleyle attı. Bu sırada şarap kadehini kaldıran papaz, kaşlarını çatmış, ona bakıyordu. Çocuk bunu görünce hemen oradan uzaklaştı. Ama mihrabın üstünde duran Meryem, ona tatlı tatlı bakarak gülümsüyor, sanki çerçevesinden fırlamak, çocuğun arkasından koşarak onu öpmek istiyordu. Onun yerine bunu ben yaptım. Ah! Leonhard geliyor!

IV. SAHNE

Leonhard, Klara.

LEONHARD, kapının önünde durarak. - Hanımefendi giyindiler mi?

KLARA. - Bu ne incelik böyle? Beni prenses yerine koyuyorsun, ama değilim.

LEONHARD, girer. - Yalnız değilsin sanıyordum. Geçerken, seni komşu kızı Barb'la birlikte pencerede sandım.

KLARA. - Demek bu nedenle...

LEONHARD. - Sen her zaman böyle neşesizsin. On gün görünmesem, bu aralık on kez yağmur yağıp güneş de açsa döndüğüm zaman seni yine bıraktığım gibi neşesiz bulurum.

KLARA. - Her zaman böyle olmadığımı bilirsin.

LEONHARD. - Doğru. Her zaman şimdiki gibi olsaydın, seninle hiçbir zaman dost olamazdık.

KLARA. - Bu da bir yıkım olmazdı.

LEONHARD. - Demek bana karşı bu kadar ilgisizsin? Bu da beni ilgilendirmez. Sonra... (Sözcüklerin üzerine basarak.) Geçen günkü diş ağrının önemli bir şey miydi?

KLARA. - Ah, Leonhard, o davranışın güzel değildi.

LEONHARD. - Nasıl? Güzel değil miydi? Dünyada benim için en sevgili olan varlığı, yani seni kendime bağlamak istemişim mi güzel değildi? Hem o dakika seni yitirmek tehlikesi içindeydim. Noter yazmanıya ne kadar anlamlı bakiştığınızı fark etmedim mi sanıyorsun? Doğrusu o gün bir sevinç günüydü benim için. Seni baloya ben götüreceğim ve...

KLARA. - Beni kırmaktan bir türlü vazgeçmiyorsun. Evet, ona baktım. Neye yadsıyayım? Ama neden, üniversiteye girince bıraktığı bıyıklarıydı. Bu da ona... (Birden susar.)

LEONHARD. - Çok yaraşmıştı, değil mi? Bunu söylemek istiyorsun? Ah, siz kadınlar, bir maskarada bile bıyık görseniz, kendinizden geçersiniz. Niçin saklayayım, o budalanın küçücük, yuvarlak suratından nefret ediyorum. Bundan başka ona kızgınlım da. Yolumu az kesmedi. Başında orman gibi saçlar, ortasından da ayırır; çalı dibine sinmiş beyaz bir tavşana benziyor.

KLARA. - Daha onu övmedim ki batırıyorsun.

LEONHARD. - Ona karşı ne kadar yakından ilgilisin.

KLARA. - Bütün çocukluğumuz birlikte geçti. Sonra da... Pek bilirsiniz...

LEONHARD. - Elbette bilirim. İşte ben de onun için ya...

KLARA. - Ne kadar zamandır görmemiştim. Birden raslayınca doğallıkla baktım. Ne kadar serpilmiş diye şaşırımda doğaldı. Bundan başka...

LEONHARD. - Bakışlarına karşılık verince niçin kıpkırmızı oldun?

KLARA. - Sol yanağımdaki et benine bakıyor sandım; acaba büyümüş mü diye. Bilirsin, biri dikkatle süzünce et benimi büyümüş sanır, kızarırım. H da öyle, yüzüme baktıkları zaman onu büyüyor sanıyorum.

LEONHARD. - Nasıl açıklarsan açıkla, ben kızdığımı bilirim. Seni de, o akşamdan sonra, denemeye karar verdim. Eğer, dedim, benim karım olmak istiyorsa, böyle tehlikeleri bir daha göze almaz. Olmak istemiyorsa, o zaman da...

KLARA. - O! O akşam ben, seni itip de oturduğumuz banktan ayağa kalkınca, çok, çok kötü bir söz ettin. Yaprakları içinden aydınlatarak o zamana kadar bana yardımcı olan ay, birdenbire ıslak bulutların içinde gözden yitti. Kaçıp kurtulmak istedim, fakat birinin beni tuttuğunu duyumsuyordum. Önce sen sandım; oysa sen değildin. Gülağacı, eteğimi dişliyor gibi beni dikenlerine takmış, bırakmıyordu. Sen de içimi karartıyordun; kendi kendime güvenim kalmamıştı. Karşımda, verdiği borcu geri isteyen birisi gibi dikilmiş duruyordun. Bense... Aman Tanrım!

LEONHARD. - Yaptığımdan hiç pişman değilim. Seni ancak böyle tutabileceğimi biliyordum. O eski çocukluk aşkı yine uyanmaya başlamıştı. Vakit kaybetmeden bunu önlemem gerekiyordu.

KLARA. - Eve döndüğüm zaman annemi hasta, ölüm derecesinde hasta buldum. Görünmeyen bir elle çarpılmış gibi birdenbire yatağa düşmüştü. Babam bana adam koşturmak istemiş, fakat annem, neşemi bozmamak için razı olmamıştı. Bunları öğrenince ne duruma geldim. Uzakta duruyor, ona elimi sürmeye cesaret edemiyor, titriyordum. O ise bunu çocukça bir meraklanma sanmış, eliyle işaret ederek yatağa yaklaşmamı istiyordu. Yavaş yavaş yaklaşınca beni kendine çekti ve günah işlemiş dudaklarımdan öptü. Utancımın ölüyordum. Her şeyi ona açıklamak; düşündüklerimi, duyduklarımı açıkça söyleyerek, "Seni şu yatağa yatıran benim" diye haykırmak istiyordum. Ve bunu söyledim de. Fakat gözyaşları, hıçkırıklar sözlerimi boğdu. O zaman, bana tatlı bir bakışla bakarak babamın elini tuttu ve "Ne iyi bir yüreği var" diye mırıldandı.

LEONHARD. - Sağlığı yine yerine geldi ya. Ben de onu kutlamak için gelmiş ve... Bilmem, ne dersin?

KLARA. - Evet, ve?..

LEONHARD. - Babandan da evlenmemize izin vermesini rica edecektim.

KLARA. - Ah!

LEONHARD. - Ne var? Sevinmedin mi?

KLARA. - Sevinmemek mi? Seninle derhal evlenmemek, benim için ölüm demek olurdu. Fakat babamı tanıyorsun. Niçin acele ettiğimizi bilmiyor. Bilemez de. Bunu kendisine biz de söyleyemeyiz. Yüz kez demiştir: "Kızımı ancak onu seven, fakat dolabında ona verecek ekmeği de bulunan birine verebilirim". H da aynı şeyi der durur. Şimdi sana söyleyeceği de şudur: "Bir yahut iki yıl daha bekle, oğlum." O zaman ne yanıt vereceksin?

LEONHARD. - Sen delisin. Bu sorun artık çözüldü, iş buldum! Kasadar oldum!

KLARA. - Kasadar mı oldun? Ya öteki aday? Papazın yeğeni ne oldu?

LEONHARD. - Sınava geldiği zaman sarhoştı. Belediye Başkanı'nı selamlayacağına sobaya diz büktü. Masaya otururken de üç bardak devirdi. Yaşlı adamın ne çabuk parladığını bilirsin. "Efendi!" diye gürlüdü. Ama dudaklarını ısırarak kendini tuttu; arkasını getirmedi. Gene de bakışları, gözlüklerinin altından, atılmak isteyen iki yılan gibi parıldıyordu. Yüzünün bütün çizgileri gerilmişti. Neyse, matematik sınavı başladı. Fakat bir görmeliydin! Hah! hah! hah! Bizim rakip kendi yarattığı bir çarpım cetveline göre hesap yapıyor, beklenmeyen sonuçlar çıkarıyordu. Belediye Başkanı, "Bu adam hesap bilmiyor!" diye bağırdı ve bana, işe atandın, der gibi şöyle bir baktıktan sonra elini uzattı. Ben de tütün kokmasına karşın bu eli aldım, dudaklarıma götürdüm... İşte, imzalı, mühürlü atanma yazım.

KLARA. - Gerçekten de...

LEONHARD. - Sürpriz, değil mi? Bununla birlikte bunu yalnızca bir raslantı sayma... Size on beş gündür neden görünmedim dersin?

KLARA. - Ne bileyim? Geçen pazar kavga etmiştik, belki o nedenden gelmedin.

LEONHARD. - Bu küçük kavgayı ben özellikle düzenlemiştim. Dikkati çekmeden bir süre ortadan yokolayım diye.

KLARA. - Ne demek istediğini anlayamıyorum.

LEONHARD. - İnanırım. Ben bu zamanı, Belediye Başkanı'nın kambur kızına kur yapmak için harcadım. Başkan bu kızı çok sever. Mahkeme Görevlisi sol koluyrsa o da sağ koludur. Ama, kur yaptım dediysem, yanlış anlama. Aşıkça bir şey söylemedim. Yalnızca, bildiğimiz kırmızı saçlarını övdüm; senin için de çok hoşuna giden birkaç söz söyledim.

KLARA. - Benim için mi?

LEONHARD. - Neye saklayayım, senin için. Ve bunu çok iyi bir amaçla yaptım. Ona, senin için ciddi bir niyet beslemiyormuş gibi göründüm. Sanki ben... Kısacası şu... Atanma işi sonuçlanıncaya kadar bu oyun sürdü. Bu erkek delisi budala kız asıl amacımın ne olduğunu, evlenme kışkırtılarımız kiliseye asılınca öğrenecek.

KLARA. - Leonhard! Böyle bir şeyi nasıl yapabilirsin?

LEONHARD. - Çocuksun, çocuk! Sen bir güvercin gibi temiz kal, ben de yılan kadar kurnaz olayım. Karıyla koca bir birlik sayıldığına göre İncil'in tanımına böylece tam uymuş oluruz. (Güler.) Yaşamının en önemli anında Hermann delikanlısının sarhoş olması da bir raslantı sonucu değildi. Bu çocuğun kendini içkiye verdiğini kuşkusuz duymamıştın, değil mi?

KLARA. - Hiç duymamıştım.

LEONHARD. - Bu yüzden planımı daha kolay uyguladım. Üç kadeh yetti. Birkaç arkadaşımı ona yolladım. Kendisiyle şu biçimde konuştular: "Artık kutlayabilir miyiz, Hermann?" "Hayır, henüz değil." "O! Biz bunu oldu bitti sayıyoruz. Amcan varken..." Ve ekliyorlardı: "İç kardeşçliğim, iç!" Bu sabah buraya gelirken ona rasladım. Köprünün parmaklıklarından eğilmiş, üzgün üzgün ırmağa bakıyordu. Şöyle alaylı bir selam verdim, "Suda hoşuna giden bir şeye mi bakıyorsun?" diye sordum. Gözlerini kaldırmadan "Evet" dedi. "Gördüğüm şeyin ardından ben de suya atlasam çok iyi olacak" diye ekledi.

KLARA. - Aşağılık insan! Defol karşımdan!

LEONHARD. - Öyle mi? (Gitmek ister gibi yapar.)

KLARA. - Tanrım! Oysa ben bu adama zincirlerle bağlıyım!

LEONHARD. - Çocukluk etme! Sana bir şey soracağım ama aramızda kalsın, babanın eczane tutusu (*) için verdiği bin taler h%o!%o duruyor mu?

KLARA. - Bundan hiç haberim yok.

LEONHARD. - Böyle önemli bir şeyden nasıl haberin olmaz?

KLARA. - İşte, babam geliyor.

LEONHARD. - Sözüme iyi kulak ver. Eczacının batmak üzere olduğunu söylüyorlar; onun için soruyorum.

KLARA. - Mutfağa gitmem gerek. (Çıkar.)

LEONHARD, yalnız. - Galiba buradan bir şey koparamayacağım. Ama buna bir türlü inanamıyorum. Çünkü Anton Usta o tür adamlardandır ki, kazayla mezar taşına bir harf fazla yazılsa ruhu kesinlikle gelir, ne yapıp yapar, hakkı olmadan yazılan bu fazla harfi taşından kazır, siler. Başka türlü de rahata kavuşamaz.

V. SAHNE

Anton Usta, Leonhard.

ANTON USTA, girer. - Günaydın, bay kasadar. (Şapkasını çıkarır, yün bir takke giyer.) Yaşlı bir adamın yanınızda başı örtülü oturmasına izin verir misiniz?

LEONHARD. - Biliyorsunuz öyleyse...

ANTON USTA. - Daha dün akşam öğrendim. Gün kararırken, ölen değirmencinin evine, tabutunun ölçüsünü almak için gidiyordum. Yolda en iyi dostlarınızdan iki kişinin size sövdüklerini işitince kendi kendime hemen, "Demek Leonhard partiyi kazanmış" dedim. Ölü evine dul kadını avutmaya gelen, gelmişken de fırsattır diye kafayı tütsüleyen kilise memuru da olayı daha iyi anlattı.

LEONHARD. - Buna karşın Klara'ya haber vermemişsiniz. Atandığımı demin benden öğrendi.

ANTON USTA. - Bu müjdeyi ona siz vermedikten sonra bana mı düşerdi? Ben evde yalnızca benimle ilgili olan işlere karışıyorum. Böyle yaparsam bilirim ki benim işime de kimse karışmaz.

LEONHARD. - Bununla birlikte sanmıyorum ki benimle ilgili düşünceniz...

ANTON USTA. - Sizinle ilgili düşüncem mi? Sizinle ilgili? Yahut herhangi biriyle? Gerçi ben tahtaları diletiğim gibi rendelerim; ama insanlara düşüncelerimi kabul ettirmeye çalışmam. Böyle deliliklerden çoktan beri vazgeçtim. Gerçi bir ağacı yeşerir gördüğüm zaman kendi kendime, "Yakında çiçek açacak" derim. Çiçek açtığı zaman da, "Artık meyvaya duracak" diye söylenirim. Ama şimdiye kadar böyle düşündüğüm için düş kırıklığına uğramadım. Onun için de bu alışkanlığımdan vazgeçmeyi düşünmüyorum. Ancak, insanlara gelince iş değişiyor. Onlarla ilgili, iyi veya kötü, hiç ama hiçbir şey düşünmek istemiyorum. Çünkü iyi düşünsem düş kırıklığına uğrayabilir, kötü düşünsem aldanabilirim. Böyle yapmakla da bazen utanmaktan, bazen de üzüntüye düşmekten kurtulmuş oluyorum. Onlarla ilgili yalnızca deneyimlerimi çoğaltmakla yetiniyor, bunun için de kendi gözlerimi kendime örnek tutuyorum. Onlar nasıl bir şey düşünmeden, savlar ileri sürmeden yalnızca görmekle yetiniyorlarsa ben de öyle yapıyorum. Sizinle ilgili olarak da epeyce deneyimim olduğunu sanıyordum. Ama şimdi burada bulunmanız, sizinle ilgili deneyimlerimin henüz tamamlanmadığını gösteriyor.

LEONHARD. - Anton Usta! Bence tümüyle yanlış düşünüyorsunuz. Bir ağacın yemiş vermesi, havaların gidişine bağlıdır. Oysa insan yasa ve düzenlemeleri kendi yapar.

ANTON USTA. - Öyle mi sanıyorsunuz? Biz yaşlılar, gençler arasında uzun süre dolaşmamıza ve böylelikle kendimizi yetiştirmemize olanak verdiği için çekilen ölüme çok şey borçluyuz. Eskiden bütün dünya babanın oğlunu eğitmek için yaratılmış olduğunu sanırdı. Ben bunun tam tersini düşünüyorum. Öldükleri zaman mezarlarında utanç duymamaları için zavallı saf babaları oğulları eğitmelidirler. Şükür Tanrı'ya, bizim Karl, bana adamakıllı hocalık eder. Yaşlı öğrencisinin şımarmasına olanak vermeden bütün önyargılarıma şiddetle karşı durur. Daha bu sabah bana iki yeni ders verdi. Hem de ağzını açmadan, bana hiç görünmeden, çok ustaca iki ders. Birincisi şu: İnsan verdiği sözü kesinlikle tutmak zorunda değildir. İkincisi: Kiliseye gitmek, Tanrı buyruklarını yüreğinde yeniden tazelemek tümüyle gereksiz bir şeydir. Dün akşam kiliseye geleceğine söz vermişti, ben de inanmıştım. Anasına şifa bağısladığı için Tanrı'ya kesinlikle şükreder diyordum. Ama gelmedi. Ben de böylelikle bir kişilik yerde iki kişi oturmak zorunda kalarak rahatsız olmadım. Ama şimdi, acaba diyorum, bana verdiği son derse uyararak ben de ona verdiğim sözü tutmasam mı? Çünkü doğum günün için yeni bir giysi alacağıma söz vermiştim. Bu fırsattan yararlanarak derslerinden ne kadar iyi yararlanmış olduğumu kendisine pek%ol%o gösterebilirim. Fakat ah şu önyargı! Önyargı! Hayır, bunu yapmayacağım.

LEONHARD - Belki hastalanmıştı da onun için...

ANTON USTA - Olabilir. Bunu öğrenmek için karıma sormak yeter, kesin, hastadır yanıtını verecektir. Çünkü karım bana her zaman doğruyu söyler, yalnızca, oğlanlarla ilgili sorduklarım dışında. Her neyse, hasta olsun olmasın, hiç önemi yok, bugünkü gençlerin bize bir üstünlüğü var: Nerede olurlarsa olsunlar; kuş tutarak, gezintiler yaparak, hatta meyhanede düşüncelere dalarak ruhlarını arıtma olanağını bulabiliyorlar. "Göklerde olan yüce Tanrımız" diye duaya başlarken, "Günaydın Peter, bu akşam baloya gelecek misin?" yahut "Tanrım, adın kutlu olsun"la karışık "elbet gülüyorsun Kathrine, buluşacağız elbette" veyahut "İstencin yerini bulsun Tanrım"ı söylerken, "Hay Allah belasını versin, daha traş olacağım" diyebiliyorlar. Ve bu, böylece kendilerini kutsamaya kadar gidiyor. Öyle ya, hepimiz insanız, vaizle benim aramda ne fark var? Kara çüppenin yaptığı etkiyi, pek%ol%o mavi giysi de yapabilir. Ben bütün bunlara karşı da değilim. Hatta o duadaki yedi dileğin yanına yedi kadeh içki de katsanız, gene bir şey demem. Birayla dinsel inancın birbirleriyle bağdaşamayacaklarını kimseye kanıtlayamam. Belki bir gün gelecek, "communion"a (*) yeni yöntemler bile eklenecek. Doğal olarak benim gibi yaşlı günahk%olar bu modaya katılabilme gücünü gösteremezler. Ben, o zevzekler gibi sokak ortasında dinsel düşüncelere dalamam. Benim için serçe, kırlangıç şakımaları, kilisedeki orgun yerini tutamaz. Ben, ruhumda bir yücelik duyabilmek için, ağır kilise kapılarının arkamdan kapandığını duymalıyım ve böylece dünya kapılarının da benim için kapandığına inanmalıyım. Çevremde, parlak ve küstah dünya ışığını ancak azaltarak içeri bırakan dar pencere, karanlık duvarlar yükselmeli. Uzakta da taşla örülmüş ölü başıyla kemikler duran yeri görmeliyim. Bu böyle...

LEONHARD. - Siz de bunları gereğinden fazla ciddiye alıyorsunuz.

ANTON USTA. - Kuşkusuz, kuşkusuz. Bugün de namuslu bir adam olarak bu söylediklerimin tam gerçek sayılmayacağını söylemek zorundayım. Bugün kilisede düşüncelere dalamadım, çünkü yanımdaki yerin boş

kalması canımı sıkıyordu. Ancak dışarı çıkıp bahçemdeki armut ağacının altına gelince yatıştım. Buna şaşıyor musunuz? Açıklayayım: Eve, tarlasını dolu vurmuş bir köylü gibi üzgün döndüm. Bence çocuklar da köylünün tarlasına benzer. Bazen iyi tohum atarsınız, yerine ayrık çıkar. Tırtılların delik deşik ettiği armut ağacının altına oturdum, bizim oğlanın da bu ağaç gibi yemişsiz ve bozulmuş olduğunu düşündüm. Bir ara bana birdenbire korkunç susamışım, kesinlikle birahaneye uğramak zorundaymışım gibi geldi. Oysa kendimi aldatıyordum. İstedğim, bir kadeh bira içmek değil, orada bizim oğlanı bulmak ve adamakıllı haşlamaktı. Çünkü kesinlikle birahane olduğundan emindim. Tam gideceğim sırada yaşlı, görmüş geçirmiş ağaçtan ayağımın dibine olgun bir armut düştü. Sanki ağaç bana şöyle demek istiyordu: "İşte sana susuzluğunu giderecek ve çapkın oğlunla beni kıyaslamana ödül olacak şey budur." Bunun üzerine toparlandım ve armudu yiyerek eve döndüm.

LEONHARD. - Biliyor musunuz? Eczacı batmak üzere.

ANTON USTA. - Beni ilgilendirmez.

LEONHARD. - Hiç mi, hiç mi ilgilendirmez?

ANTON USTA. - Hiç değil, elbet. Çünkü dindar bir adamım; zavallının da bir sürü çocuğu var.

LEONHARD. - Çocuklarından çok alacaklıları var. Her neyse, çocukları da bir tür alacaklı sayılır.

ANTON USTA. - Tanrı insanı ne alacaklı, ne de çocuk etmesin.

LEONHARD. - Ama ben sanıyordum ki siz de...

ANTON USTA. - Biz aramızdaki hesabı çoktan düzeltmiştik.

LEONHARD. - Önlemleri davranmışsınız. Eczacı bozmasının işlerini kötü görünce paranızı geri istediniz elbet?

ANTON USTA. - Evet, parayı yitireceğim diye artık korkuya gerek kalmadı, çünkü bu para zaten gitmişti.

LEONHARD. - Şaka mı ediyorsunuz?

ANTON USTA. - Ciddi söylüyorum.

KLARA, başını kapıdan uzatarak. - Baba, beni mi çağırdınız?

ANTON USTA. - Kulakların mı çınlıyor? Henüz senden söz etmiyorduk.

KLARA. - Gazete buradaymış. (Çıkar.)

LEONHARD. - Siz bir filozofsunuz.

ANTON USTA. - Bu da ne demek?

LEONHARD. - Kendinize egemen olmayı biliyorsunuz.

ANTON USTA. - Hiç kuşkusuz. (Komodine parmağıyla vurarak oynar.) Tahtanın saydam olmaması tuhaf değil mi? Ne dersiniz?

LEONHARD. - Ne demek istediğinizi anlayamıyorum.

ANTON USTA. - Büyük babamız Adem, ne budala adammış. Havva anamız, çırılçıplak gelmesine, çeyiz olarak ona bir incir yaprağı bile getirmemesine karşın onunla evlenmiş. Sizinle ikimiz olsaydık, dilenci karısı diye döve döve onu cennetten kovardık.

LEONHARD. - Herhalde siz oğlunuza kızmışsınız. Bense bugün sizden kızınızın...

ANTON USTA. - Durun! Durun! Anlıyorum, belki de bu isteğinize hayır demeyeceğim.

LEONHARD. - Ben de öyle umuyorum ve size düşüncelerimi açıkça söyleyeceğim. Bence eski peygamberler bile karılarının getireceği mal ve mülkü aşağı görmezlerdi. Yakup Peygamber Raşel'i yedi yıl peşinde koşacak kadar sevdiği halde, babasına hizmet ederek kazandığı yağlı koyun ve koçları birlikte getirince bunları sevinerek kabul etti, küçümsemedi. Böyle yapmakla yanlış davrandı diyemeyiz; ondan daha ileri gitmek yanlış olur. Kızınız da evlenirken bana birkaç yüz taler birlikte getirirse ancak hoşnut olurum, bu da çok doğal. Çünkü bundan kendisi de yararlanacak, benim evimde daha iyi yaşayacaktır. Koca evine yatağını birlikte getiren kız, yapağı tarayıp eğirmek zorunda kalmaz. Elbet, böyle olmasa da olur pek%ol%o.

Ama o zaman da perhiz yemeği bizim pazar yemeğimiz, pazar yemeği de Noel şölenimiz olur. Ne yapalım.

ANTON USTA, Leonhard'a elini uzatarak. - Güzel söylüyorsunuz, Tanrı da bu sözlerinizle birlikte. Kızımın on beş günden beri, gelmediğiniz halde her akşam çayında masaya sizin için de bir fincan koyduğunu artık unutacağım. Ve madem ki artık damadım olacaksınız, bin talerin başına geleni size söyleyebilirim.

LEONHARD, kendi kendine. - Demek para gerçekten gitmiş! â!%o! Ben de kayınbabam olunca bu gulyabaninin tek nazını çekmem.

ANTON USTA. - Gençliğimde durumum hiç iyi değildi. Ben de sizin gibi, dikenlerinden başka serveti olmayan bir kirpi kılığında dünyaya geldim ve yavaş yavaş bugünkü durumumu sağladım. Önceleri bütün dikenlerim içime, kendime çevrilmişti. Bu nedenle önüne gelen, canı istedikçe ve canını eğlendirmek için, benim yumuşacık, kaygan derimi çimdikler, sıkıştırırdı. Ben kendimi korumak için çırpınırken bu dikenler yüreğime, barsaklarıma batar, onlar da bundan hoşnut olurlardı. Fakat bir gün geldi, bu durum artık hoşuma gitmemeye başladı. Dikenlerimi içerden dışarıya doğru çevirdim. O zaman da ellerini kanatmadan kimse bana dokunamaz oldu; böylelikle rahata kavuştum.

LEONHARD, kendi kendine. - Herhalde ona şeytan bile dokunamazdı.

ANTON USTA. - Babam, ne gece, ne gündüz demeden çalıştığı için daha otuz yaşında yorgunluktan öldü.

Annem yaşamını iplik eğirerek şöyle böyle kazanıyordu. Ben de bir şey öğrenmeden büyüdüm. Delikanlı

olmuştum ama, h%ol%o yaşamımı kazanamıyordum. Bu durumda benim için en iyisi yemek yemekten vazgeçmek olabilirdi. Ama kimi zaman öğle yemeklerinde bir hastalık bahane ederek önümdeki tabağı itsem de önemi yoktu; çünkü akşam olup karnım zil çalmaya başlayınca iyileştiğimi söylemekten başka çare bulamazdım. En büyük acım, beceriksizliğimin sürüp gitmesiydi. Bana sanki bu benim kendi suçummuş, ana karnında yalnızca bunu öğrenmişim gibi gelir ve bütün yararlı özellikleri bilerek orada bırakıp dünyaya sipsivri geldiğim için üzülür dururdum. Gün ışığına çıkacak yüzüm yoktu. Bir gün, kilisece ergin tanıdığım günün ertesi, dün gömülen Gebhard Usta bize gelmişti. Suratı asıktı; her zaman iyi bir amacı olunca yaptığı gibi alnını kırıştırıp duruyordu. Bir ara anneme, "Bu oğlanı, sizi yiyip dursun diye mi dünyaya getirdiniz?" dedi. Kıpırmızı kesildim. Elimde ekmek vardı, kesiyordum, hemen dolaba bıraktım. Annem iyi niyetle söylenen bu söze kızmıştı. Önündeki çıkırtı durdurdu ve sert bir sesle oğlunun iyi ve yiğit bir insan olduğunu söyledi. Bunun üzerine usta: "Öyleyse görürüz bakalım" dedi, "isteği varsa, hemen şimdi, hiç vakit geçirmeden, bizim dükk%ona gelip işe başlayabilir. Öğretmek için para istemem. Yiyeceğini, içeceğini verir, üstünü başını da yaparım. Erken kalkıp geç yatmasını başarır, arasına fırsat düşünce dolgunca bir bahşiş de alır, bununla yaşlı anasına biraz yardımı dokunur." Bu sözler üzerine annem ağlamaya, ben de sevincimden hoptamaya başladım. Söz sırası bize gelince, Gebhard Usta kulaklarını tıkadı, diyeceklerimizi dinlemek istemedi, dışarı fırlayarak bana, birlikte gelmemi işaret etti. Şapka falan giymeye gerek yoktu, çünkü şapka yoktu. Anneme hoşçakal bile demeden arkasından koştum ve ancak ertesi pazar ilk kez bir saatçik izin alarak eve gelebildim. Gelirken de ustam anneme götürmek üzere bana yarım but jambon vermişti. Tanrı gani gani rahmet eylesin; h%ol%o bana, yarı kızgın bir sesle, "Anton, verdiğimi çabuk koynuna sok, karım görmesin" diye seslendiğini duyar gibi olurum.

LEONHARD. - Siz de mi herkes gibi ağlarsınız?

ANTON USTA, gözlerini kurulayarak. - Doğru! Bende gözyaşlarının pınarı kurudu. Bunu şundan anlıyorum ki ağlayabilmek için pınarın bir yerinden çatlaması gerekiyor. Bu da böyle. Bir gün vücudum su toplarsa, bu biriken suyu hacamat ettirmeye gerek kalmayacak. (Birdenbire sesinin tonunu değiştirerek.) Ne dersiniz? Söz gelişi, bir pazar günü siz, her şeyinizi borçlu olduğunuz bir kişinin evine, öğleden sonra şöyle bir çay içmek için gidiyorsunuz. Adamı, korkunç, altüst olmuş bir durumda buldunuz. Bu gibi ikinci çaylarında, yüz kez, sizin tereyağlı ekmeğinizi kestiği bıçak da elinde, ama bu kez boynunda da bir kesik var ve adam, korku içinde mendilini boğazında tutuyor.

LEONHARD. - Bu anlattığınız, Gabhard ustanın son dakikasına kadarki durumuydu.

ANTON USTA. - Boynundaki yara izini saklamak isterdi. Şimdi dinleyin. Odaya tam zamanında girdiniz. Henüz adamı kurtarabilirsiniz. Ama yalnızca elinden bıçağını alarak ve boğazındaki yarayı sararak değil, o zamana kadar biriktirdiğiniz bin taleri de kendisine vererek, yani yardımına koşarak onu kurtarabilirsiniz. Hatta bu parayı kabul etmesi için yaralı adamı zorlamanız ve yaptığınız iyilği bir giz olarak saklamanız da gerekmektedir. Böyle bir durum karşısında siz olsaydınız, ne yapardınız?

LEONHARD. - Şimdiki gibi bekar olsaydım, karım, çocuklarım olmasaydı, parayı verirdim.

ANTON USTA. - Eğer Türklerde olduğu gibi on karınız ve Tanrı'nın İbrahim Peygamber'e sözverdiği biçimde bir o kadar da çocuğunuz bulunsaydı ve buna karşın bir an olsun duraksama gösterseydiniz o zaman siz... Söylemeyeyim, çünkü damadım olacaksınız. Bununla birlikte bin talerin ne olduğunu öğrendiniz ve bunu size artık söyleyebilirim. Çünkü yaşlı usta şimdi ölmüş bulunuyor. Bir ay önce olsaydı, ölüm yatağında bile bu parayı yanımda saklardım. Ama henüz tabut çivilenmeden senedi başının altına koydum. Eğer yazı bilseydim, altına daha önce bir de, "Tümüyle ve namuslu bir biçimde ödenmiştir" diye yazardım. Bilgisiz bir adam olduğum için, senedi yırtıp başının altına koymaktan başka bir şey yapamadım. Zavallı yaşlı adam, artık mezarında rahat uyuyabilir. Öyle umuyorum ki bir gün onun yanına uzanınca ben de rahat uyuyabileceğim.

VI. SAHNE

Ana, Anton Usta, Leonhard.

ANA, hızla içeri girerek. - Beni tanıyabiliyor musun?

ANTON USTA, gelin giysisini göstererek. - Evet, çerçeve eskisi gibi kalmış, bozulmamış; ama içindeki resim öyle değil; epeyce örümceklenmiş benziyor. Doğal, o günden beri az zaman mı geçti.

ANA. - Kocam da ne açık sözlü adamdır. Neyse, bu erdemini özellikle övmeye de gerek yok. Zaten kocaların en büyük erdemi içten olmaktır.

ANTON USTA. - Elli yaşında yirmisindeki kadar güzel olmamak seni üzmüyor ya?

ANA. - Elbette üzmüyor. Zaten başka türlü olsa kendim için de senin adına da yüzüm kızarırdı.

ANTON USTA. - Öyleyse bana bir öpücük ver. Korkma traşlıyım. Her günkü gibi bir karış sakallı değilim.

ANA. - Maşallah, çoktandır böyle bir şey istediğin yoktu. H%ol%o böyle şeyleri becerip beceremediğini denemek için razı oluyorum.

ANTON USTA. - Ne iyi ana ve ev kadınısındır. Günü geldiği zaman gözlerimi senin kapamanı isteyemem; bu güç bir iştir ve bu son sevgi görevini ben üstüme almalyım. Bunun için de, işitiyor musun, bana süre vermelisin. Kendimi hazırlamalı, güçlü bulunmalıyım. Bu son görevi yaparken de beceriksizlik etmemeliyim. Fakat bunlara daha çok zaman var.

ANA. - Tanrı'ya çok şükür! İnşallah daha çok yıllar birlikte yaşayacağız.

ANTON USTA. - Benim de umduğum bu. Sen bu kırmızı yanaklarınla daha çok günler göreceksin.

ANA. - Şu yeni mezarıcı da tuhaf bir adam, biliyor musun? Bu sabah kilisenin avlusundaki mezarlıktan geçiyordum, bir mezar kazıyordu. Kimin için, diye sordum. "Tanrı kimi isterse onun için" diye yanıt verdi ve şunları ekledi: "Büyük babamın başına gelen benim başıma da gelebilir. O da böyle ne olur ne olmaz diye bir mezar hazırlamıştı. O gece birahaneden eve dönerken kazdığı mezara düştü, boynu kırıldı.

LEONHARD, o zamana kadar gazete okumaya dalmış durumdadır. - Herif buranın yerlisi değil. Onun için istediği kadar yalan atabilir.

ANA. - "Gerekince kazarsınız, ne diye bunu beklemiyorsunuz?" diye soracak oldum. "Bugün bir düğüne çağrıldım. Çok doğal olarak, bu çağrının etkisini yarın sabah başımda duyacağım. Bunu bilmek için de peygamber olmaya gerek yok ya? Hiç kuşkuz, biri Tanrısına kavuşacak ve başıma iş açacaktır. O zaman sabahleyin erkenden buraya gelmek ve elbette uyukumu alamamak var" diye yanıtladı.

ANTON USTA. - Senin yerine ben olsaydım, "Babalık," derdim, "ya kazdığın mezar ölüye uygun gelmezse?"

ANA. - Ben de aynı şeyi söyledim. Fakat öyle acayip, olur olmaz yanıtlar verdi ki, insan şaşar kalır. "Ben," dedi, "bu mezar için öyle bir azizin ölçüsünü aldım ki, boyca Kral Saul'den daha uzun, hepimizin tepesinden bakıyor. Onun için, kimi getirirlerse getirsinler, burada yer darlığından yakınmayacaktır. Fazla uzun gelirse, o zaman da kimseye değil, yalnızca bana zararı dokunur. Çünkü namuslu bir mezarıcı olarak ancak tabutun boyuna göre para alırım, fazla istemem." Bu sözler üzerine elimdeki çiçekleri mezara bıraktım. "İşte," dedim, "kazdığınız mezar boş kalmadı" ve yürüdüm, geldim.

ANTON USTA. - Öyle sanıyorum ki herif seninle alay etmiş. Ama bence bu da yeter derecede bir günahdır. Önceden mezar hazırlamak, ölüme çağrı çıkarmak, ona kapan kurmak demektir. Böyle herifleri kolundan tutup işinden atmak gerek. (Gazete okumayı sürdüren Leonhard'a dönerek.) Gazetede ne haberler var? Örneğin, "İnsancıl bir adam, birkaç yüz talere gereksinim duyan dul bir kadınla evlenmek istiyor" gibi bir ilan falan var mı? Yahut bunun tersi: "Dul bir kadın, kendisine bu biçimde bir iyilik yapacak insancıl bir kişiyle evlenmek istiyor" diye, ha?

LEONHARD. - Polis, bir mücevher hırsızlığını ilan ediyor. Şaşılası bir olay. İşlerin bu kadar kötü olmasına karşın aramızda mücevher sahibi insanlar var, demek.

ANTON USTA. - Bir mücevher hırsızlığı mı? Kimi soymuşlar?

LEONHARD. - Tüccardan bay Wolfram'ı.

ANTON USTA. - Wolfram'ı mı? Olanağı yok. Bizim Karl daha birkaç gün önce onun evinde bir yazı masası cilalamıştı.

LEONHARD. - Mücevherler de yazı masasından çalınmış; doğru.

ANA, Anton Usta'ya. - Tanrı bu söylediğini başıbaşın.

ANTON USTA. - Haklısın. Uygunsuz bir şey geçti aklımdan.

ANA. - Sana şunu söylemek zorundayım: Oğluna karşı olan babalık görevini her zaman yarı yarıya savsaklamışsındır.

ANTON USTA. - Hanım, bu tartışmayı başka bir güne bırakalım; şimdi sırası değil.

ANA. - Oğlun sana benzemiyor diye kesinlikle kötü mü olmalı?

ANTON USTA. - Bu vakte kadar nerelerde kaldı, dersin? Saat on ikiyi çoktan çaldı. Bahse girerim ki mutfakta yemekler yanıp taşıyordur. Çünkü Klara'ya, Karl gelmeden sofrayı hazırlama diye gizlice buyruk verdiğini biliyorum.

ANA. - Nerede kalacak? Olsa olsa kegel oynamaya (*) gitmiştir ve göremiyesin diye en uzak oyun yerini seçmiş olmalı. Oralardan eve kadar az yol mu? Hem bilmiyorum, bu zararsız oyuna neden düşmansın?

ANTON USTA. - Düşman mı? Hiç değilim. Efendiden insanların vakit geçirecek bir eğlencesi olmalı. İskambildeki papazlar olmasa, gerçek papazlar can sıkıntısından patlardı. Kegell oyunu da bulunmasaydı, belki prensler ve baronlar da kegel yerine bizim kafalarımızla oynamaya kalkarlardı. Bu böyle olmakla birlikte bir el işçisi, alinteriyle kazandığı parayı sokağa atmaya kalkarsa adamakıllı günaha girmiş olur. İnsan dediğin, alınının teriyle, bin sıkıntıyla sağladığı kazanca saygı göstermeyi bilmeli, ona değer vermelidir. Tersini yaparsa, bütün çabasını, çalışmasını ve bizzat kendini aşağı görmüş olur. İnsanın, sokağa atacağı bir parayı kazanmak için bunca sinir gücü harcamasına gerek var mıdır? (Kapı çalınır.)

ANA. - İşte geldi.

Adam, Anton Usta, Klara, Ana,
Leonhard, İkinci Görevli, Hizmetçi Kız.

(Mahkeme Görevlisi Adam,
bir başka görevliyle birlikte girer.)

ADAM, Anton Usta'ya. - Verin bakalım paraları, bahsi yitirdiniz. "Ben yaşadığım sürece (sözcüklere basarak), kırmızı üniformalı, mavi kollu mahkeme adamları evime girmeyeceklerdir!" diye bahse girmiştiniz. İşte, şimdi iki kişi birden geliyoruz. (İkinci Görevliye.) Ne diye şapkanızı çıkarıyorsunuz? Ben çıkarıyor muyum? İnsan kendi düzeyindeki insanlara saygı gösterir mi?

ANTON USTA. - Kendi düzeyindeki insanlara mı? Alçağa bak!

ADAM. - Hakkı var, biz onların düzeyinde değiliz. Hırsızlar, yankesiciler bizim düzeyimizde olamazlar! (Komodini göstererek.) Açın şunu! Üç adım da geriye gidin! Haydi! El çabukluğuyla bir şeyler gitmesin!

ANTON USTA. - Ne dedin? Ne dedin?

KLARA, sofrta takımlarıyla içeri girer. - Sofrayı... (Şaşkınlıktan donakalır.)

ADAM, bir k%oğit göstererek. - Okuryazarlığınız var mı?

ANTON USTA. - Okul hocalarının bilmediğini ben bilecek değilim ya!

ADAM. - Öyleyse □tfen dinleyin. Oğlunuz hırsızlık etmiş, mücevher çalmıştır. Hırsız elimizdedir. Biz de evinizi aramaya geldik.

ANA. - Aman Tanrım! (Düşer ve ölür.)

KLARA. - Anacığım! Anacığım! Aman Tanrım, gözleri kayıyor!

LEONHARD. - Koşup bir doktor getireyim.

ANTON USTA. - Gerek kalmadı artık. Bu yüz, bir canlının yüzü değil. Ben böylesini yüzlerce gördüm. Rahat rahat uyu, Therese! Sen oğlusun yaptığını duyar duymaz can verdin. Bunu mezar taşına yazdıracağım.

LEONHARD. - Belki bir şey yapmak... Olabilir henüz... (Çıkarken.) Korkunç şey! Ama benim işime yarayacak!

ANTON USTA, cebinden bir demet anahtar çıkarır, yere fırlatır. - İşte anahtarlar! Alın! Çekmelerin hepsini birer birer açın! Bir balta getirin bana! Kasanın anahtarı kaybolmuş! Hey gidi hırsızlar! Alçaklar! (Ceplerinin tersini çevirir.) Yok ceplerimde bir şey!

İKİNCİ GÖREVLİ. - Anton Usta! Dayanıklı olun! Herkes bu kentte sizin en namuslu adam olduğunuzu bilir.

ANTON USTA. - Öyle mi? Öyle mi? (Güler.) Ben ailemin bütün namusunu tek başıma yitirdim. Zavallı oğluma bir şey kalmadı. Bu kadın da (ölüyü gösterir) gereğinden fazla namusluydu. Kimbilir, (birdenbire kızına dönerek) belki kızımıza bir şeyler kal... Ne dersin, benim temiz kızım?

KLARA. - Baba!

İKİNCİ GÖREVLİ, Adam'a. - Sizde hiç acıma yok mu?

ADAM. - Acıma mı? Adamın ceplerini arıyorum ya! Çoraplarını çıkar, pabuçlarına bakayım, demedim ki! Ama böyle yapmalıydım. Çünkü birahane kafama bardağı fırlattığı günden beri ondan ne kadar mümkünse o kadar nefret ediyorum. Öyküyü elbet anımsarsınız, değil mi? Eğer sizde birazcık onur varsa yüzünüzün kızarması gerekir! (Klara'ya.) Kardeşinizin odası nerede?

KLARA, eliyle işaret ederek. - Arka tarafta. (Görevliler çıkar.)

KLARA. - Baba! Kardeşim suçsuzdur! Onun böyle bir suçu işlemesine olanak yok! O, senin oğlun, benim de kardeşim! Bunun nasıl yapar?

ANTON USTA. - Suçsuz, aynı zamanda ana katili! (Güler.)

HİZMETÇİ KIZ, içeri girerek Klara'ya bir mektup verir. - Bay kasadar Leonhard'dan. (Çıkar.)

ANTON USTA. - Açıp okuma bile! Hiç kuşkusuz senden ayrıldığını bildiriyor. (Ellerini çırparak.) Bravo! Alçak!

KLARA, mektubu okumuştur. - Doğru! Doğru! Dediğin gibi! Aman Tanrım!

ANTON USTA. - Aldırma, bırak! Cehenneme gitsin!

KLARA. - Babacığım. Babacığım. Bırakmamın olanağı yok...

ANTON USTA. - Olanağı mı yok? Niçin olanağı yok? Bu da ne demek? Yoksa?.. (Görevliler girer.)

ADAM, alaycı. - İncilde dendiği gibi: Arayın, bulacaksınız.

İKİNCİ GÖREVLİ, Adam'a. - Ne oluyorsunuz Tanrı aşkına? Sırası mı bugün?

ADAM. - Tut çenen! (İkisi de çıkarlar.)

ANTON USTA. - Haydi Karl temiz diyorsun. Ya sen? Sen temiz misin?

KLARA. - Baba, korkuyorum sizden!

ANTON USTA, kızının elini tutar. Çok tatlı bir sesle. - Kızım, yavrum, Karl onurumuzla oynadı ve anasını öldürdü. Bunun anlamı nedir? Fakat henüz babasını öldürmedi... Bunun için şimdi senin kardeşine yardım etmen gerek. Onun bütün işi tek başına başarmasına olanak yok. Haydi çocuğum, beni de sen bitir. Gerçi bu yaşlı gövde henüz düğüm düğüm, ama artık o da çökmek üzere. Korkma, onu yere devirmek seni fazla uğraştırmayacak. Bunun için balta kullanmana gerek yok. Senin güzel bir yüzün var. Şimdiye kadar bu

güzelliği övmedim, ama bugün sana cesaret ve güven vermek için bunu yapabilirim. Evet, gözlerin, burnun, dudakların güzeldir ve onlar çok kimseleri hayran edebilirler. Sen de onlardan biri ol... Ne demek istediğimi anlıyorsun. Yoksa, söyle, zaten çoktandır sen de onlardan mısın?

KLARA, yarı çıldırılmış bir durumda kollarını kaldırarak ölünün ayaklarına sarılır, bir çocuk gibi haykırarak. - Anacığım! Anacığım!

ANTON USTA. - Eline annenin ellerini alarak ant ver bana: Onlardansın, ne olman gerekiyorsa osun, değil mi?

KLARA. - Ant... içiyorum ki... hiçbir zaman seni... utandıracak bir suç... işlemek istemedim.

ANTON USTA. - Pek%ol%oo. (Şapkasını giyer.) Bugün hava çok güzel. Çıkalım. Sokakta bir aşağı bir yukarı dolaşarak okul çocukları gibi cezaya duralım. (Çıkar.)

İKİNCİ PERDE

Marangoz Ustasının evinde bir oda.

I. SAHNE

Anton Usta, Klara.

(Anton Usta yemek sofrasından kalkar.

Klara sofrayı kaldırmaya başlar.)

ANTON USTA. - Gene bir şey yemek istemiyor musun?

KLARA. - Karnım tok, baba.

ANTON USTA. - Hiçbir şey yemeden mi?

KLARA. - Ben mutfakta karnımı doyurmuştum.

ANTON USTA. - Vicdanı rahat olmayan insanın iştahı olmaz, derler. Aldırma, her şey yoluna girer. Yoksa, dün gece düşümde gördüğüm gibi, çorba zehirli miydi? Yahut bahçeden salatalar toplanırken aralarına farkına varmadan birkaç da baldıran mı karıştı? Öyleyse yememekle iyi ettin.

KLARA. - Aman Tanrım! Neler söylüyorsun!

ANTON USTA. - Bağışla. Ben... Fakat bu solgun yüz de yetişir artık. Meryem Ana'ya benziyorsun. Gençken insanın yüzü renkli olmalı. İkimizden birinin böyle solgun bir yüzle kurum satması gerekiyor ama o da sen değilsin. Kendi düşünce bağırıp çağırınları tokatlamalı bence. Burada asıl... Biri dururken kimsenin yakınmaya hakkı yok. Gerçi kendini övmek çirkin bir şey, ama ananın tabutunu çivilemek isteyince komşuya ne yaptım, biliyorsun.

KLARA. - Çekici elinden çekip aldınız ve bu benim başyapıtımdır, diyerek kapağı kendi elinizle çivilediniz. O sırada kapı önünde koro çocuklarıyla ağıt okuyan kilise şarkıcısı, bu yaptığınızı görünce şaşırıldı, sizi delirmiş sandı.

ANTON USTA. - Delirmiş sandı. (Güler.) Delirmiş... Doğru! Doğru! Zamanı gelince kendi kafasını koparabilen kişi zeki bir insandır. Ama benimki yerinde sağlam duruyor. Öyle olsaydı şimdiye kadar... Ne tuhaf şu yaşam! İnsan odasında, köşeciğinde oturur, kendini yuvacığında, güvende sanır. Birdenbire masaya bir ışık getirirler. Bakarsın ki oda diye oturduğun yer, bir eşkiya inidir. Dört yandan "Bom! Bom!" silah sesleri gelir. Ama ne önemi var! İnsan o kadar demir yürekli bir yaratıktır ki!

KLARA. - Doğru, baba, öyledir.

ANTON USTA. - Sen bunu nereden bileceksin? Sanıyor musun ki yazmanın seni bıraktı diye benimle birlikte yaşama ilenmeye hakkın vardır? Seni yine başka bir genç pazar günleri gezintiye götürecek, biri yanaklarının kırmızılığını, gözlerinin mavi rengini övecek, başka bir gün de bir başkası, eğer layık olursan, seninle evlenecek. Ama tam otuz yıl namus ve onurla yaşam yükünü taşıdıktan; ölüme, yıkımlara, her türlü talihsizliklere hiç yakınmadan katlandıktan sonra bir oğul çıkar da, yaşlılığında sana yardım edecek yerde onurunu ayaklar altına alırsa, o zaman Tanrı'ya başkaldırır, "Benden iğreniyorsan al canımı Tanrım! Ben, vücudumu örtecek şu kara topraktan daha kirli bir yaratığım!" diye bağırırın. Böyle bir durum karşısında da sen, şimdi benim içimde saklayıp dışa vurmadığım bütün ilençleri eder, saçlarını yolar, göğsünü paralayabilirsin. Bir kadın olarak senin bana üstünlüğün burada.

KLARA. - Ah, Karl!

ANTON USTA. - Onu yine bir göreceğim olursam ne yapacağımı bilmiyorum. Buraya bir akşam vakti saçları tıraş edilmiş olarak, çünkü tutukevlerinde uzun saç yasaktır, dönüşünü düşünüyorum. Şöyle, süklüm püklüm

odaya giriyor, tünaydın, falan gibi bir şeyler kekeliyor ve elini kapı tokmağından ayırmayarak duruyor... O zaman kesin elimden bir şey çıkacak, bunu biliyorum. Ama ne? (Dişlerini gıcırdatır.) Eğer yalnızca on yıl verilerse o günü görebilirim: Çünkü o kadarlık yaşayacağımı biliyorum. Ey ölüm! Şunu iyi bil ki ben senin tırpanın karşısında artık bir taştan başka bir şey değilim. Beni vakitsiz biçmeye kalkarsan kırılırsın! Fakat gene de yerimden sökemezsin!

KLARA, babasının elini tutarak. - Babacığım, yarım saat kadar uzansanız.

ANTON USTA. - Yakında doğuracağını düşümde görmek için mi uzanayım? Sonra yataktan fırlayayım, üstüne çullanayım, iş işten geçip aklım başıma gelince de sana, "Sevgili kızım, ne yaptığımı bilmiyordum," diyeyim, öyle mi? Hayır, teşekkür ederim! Uykularımdaki sihirbazı artık kovdum. Onun yerine bir peygamber geldi. O da kanlı elleriyle bana birtakım kötü şeyler gösteriyor. Nasıl olduğunu bilmiyorum ama, şimdi bana her şey olabilir görünüyor. O! o! Geleceği düşündükçe ürperiyor, sanki mikroskopla -doğru mu söyledim, bay şarkıcı? Bu sözcüğü bana kaç kez heceletmişiniz? - evet, mikroskopla suya bakmış gibi oluyorum. Bu iş bir kez Nürenberg Fuarı'nda başıma geldi, o gün akşama kadar hiçbir şey içemedim. Dün gece sevgili Karl'ı düşümde gördüm. Elinde bir tabanca vardı. Gözlerinin içine dikkatle bakınca tetiği çekti. Bir çığlık duydum, fakat barut dumanından bir şey göremiyordum. Duman çekildikten sonra da ortada parçalanmış bir kafa falan görünmüyordu. Yalnızca bu arada bizim küçük bey zengin bir adam olmuştu. Ayakta duruyor, bir avucundan öbürüne altın sayıyordu. Bir duruşu vardı ki... Tanrı seni inandırсын, insan akşama kadar çalıştıktan sonra dükkânını kapayınca o kadar sakın olamaz. Evet, insan düşlere dikkat etmeli, böyle vicdan hesaplaşmalarından sonra kişi en yüksek mahkemenin karşısına çıkabilir.

KLARA. - Baba, yine sakın olmaya çalışsanız.

ANTON USTA. - Yani yine sağlığım yerine gelse, demek istiyorsun. Fakat niçin hastayım acaba? Benim hekimim olarak ilacımı versene! Ne duruyorsun? Kardeşin, oğulların en kötüsü çıktı, sen kız çocuklarının en iyisi ol. Ben şimdi herkesin gözünde, işe yaramaz, batmış bir adamdan başka bir şey değilim. Mantıklı bir adam olduğum için toplulukta yerimi alacak yiğit birini bulmak zorundayım. Oğlum bir alçak çıkınca herkesi düş kırıklığına uğratmış oldum. Ama sen, anan gibi bir kadın olursan, "Oğlanın yoldan çıkmasında ana babanın suçu yokmuş, çünkü, bak, kızları doğru yoldan gitti, bütün arkadaşlarına üstün çıktı" derler. (Korkunç bir soğukkanlılıkla.) Ve ben, sana bu işi kolaylaştırmak için elimden geleni yapacağım. Hemen şimdi, şu elimle gösterdiğim yeri (boynunu gösterir) tıraş edeceğim. Ve seni ant içerim ki bir ustura vuruşuyla her şey tamam olacaktır. Sen, tıraş olurken ani bir korku geçirdiğimi, o sırada sokakta bir atın gemi aızıya almasından veya kedinin aşağıda bir sandalye devirmesinden, yahut da bacaklarımın arasından ansızın bir farenin sıçramasından ürkerem elimdeki usturaya egemen olmadığımı söylersin. Beni tanıyanlar elbet buna inanmayacaklardır, çünkü öyle kolay kolay korkmadığımı bilirler. Ama ne zararı var? Ben, herkesin yalnızca acıdikları için yüzüme tükürmedikleri bir dünyada daha fazla dayanmam!

KLARA. - Tanrım! Ne yapmalıyım?

ANTON USTA. - Hiç! Hiçbir şey, sevgili çocuğum! Sana karşı çok katıyım, bunu ben de duyumsuyorum. Hiçbir şey yapmana gerek yok; otur, neysen o kal. O zaman her şey yoluna girer. Ah, öyle büyük bir haksızlığa uğradım ki, acıdan ölmek için benim de haksızlık yapmak gerekirdi. Bak, demin caddede karşıya geçiyordum, şu çiçek bozuğu Fritz'le karşılaştım. Yıllarca önce yanımdayken üç kez hırsızlık yaptığı için hapse attırılmışım onu. Alçak, eskiden beni görünce yüzüme bakamazdı, bu kez küstah bir tavırla bana doğru geldi ve elini uzattı. Şöyle suratına doğru bir indireyim dedim, ama aklım başıma gelince yüzüne bile tüküremedim. Çünkü artık bir haftadan beri onunla akraba sayılıyor. İnsan akrabasına raslar da nasıl selam vermez? Gerçi dün ziyaretime gelen papaz, o acıma duygusuyla dolu adam, insanın ancak kendi davranışlarından sorumlu olduğunu ve oğlumun suçlarını yüklenmek istememin de Hıristiyanlığa aykırı bir gururdan ileri geldiğini söyledi. Öyleyse Adem Babamızın da benim kadar rahat olması gerekir. Çünkü torunlarının torunlarından biri bir hırsızlık yaptı, yahut bir cinayet işledi diye büyük atamızın cennette rahatsız olmasına ne gerek var? Buna ben de inanıyorum, ama oğlu Kabil öldürüldüğü zaman saçlarını yolan da kendisi değil miydi? Hayır! hayır! Benden bunu beklemek fazla olur. Arasına arkama dönüp gölgemin koyulaşmadığına bakmak benim hakkımdır. Çünkü ben, her şeye, her şeye dayanabilirim ve bunu kaç kereler kanıtlamışım da. Ama böyle bir şeye? Asla! Sırtıma ne yüklerseniz yükleyin! Fakat can damarıma dokunmayın!

KLARA. - Fakat babacığım, Karl henüz bir itirafta bulunmuş değil ki! Üstünde de bir şey bulamadılar.

ANTON USTA. - Haydi! Haydi! Bütün kenti dolaştım, meyhanelere ne kadar borç yaptığımı araştırdım. Eğer benim yanımda çalışsa ve daha üç katı çaba gösterip üç aylık da peşin alsaydı, gene bu borçları ödeyemezdi. Onun, işini her akşam niçin bana göre iki saat geç paydos ettiğini, buna karşın niçin gene benden erken kalktığını şimdi anlıyorum. Bütün bu çabaları giderlerine yetmeyince önüne çıkan ilk fırsattan yararlanmaya kalkıştı.

KLARA. - Siz Karl hakkında hep kötü şeyler düşünürsünüz. Şimdi de en kötüyü söylüyorsunuz. Hatırınızda mı, bir kere nasıl...

ANTON USTA. - Tıpkı anan gibi konuşuyorsun! Ben de sana, anana yanıt verdiğim gibi susarak yanıt vereceğim.

KLARA. - Fakat ya Karl aklanırsa? Ya mücevherler yine bulunursa?

ANTON USTA. - O zaman ben de bir avukat tutar, gömleğime kadar neyim varsa satarak Belediye Başkanı'nın, namuslu bir adamın çocuğunu hapse attırmaya hakkı olup olmadığını öğrenmeye çalışırım. Hakkı olduğu ortaya çıkarsa boyun eğirim. Çünkü herkesin başına gelebilen bir şey, pek%o!%o benim başıma da gelebilir. O zaman herkesten bin kez fazla acı çeksem de, alnımın yazısıymış, der, katlanırım. Ve başıma Tanrı tarafından bir kaza gelirse ellerimi kaldırır, "Tanrım bunun nedenini sen biliyorsundur!" derim. Ama bu böyle değilse ve Belediye Başkanı denen orun sahibi, mücevherleri çalınan tüccar damadımdır diye, gümrükten mal kaçırıcısına bunu yaptıysa, o zaman yasa kitaplarında bu konuda bir eksiklik olup olmadığı ortaya çıkar ve uyruklarının boyuneğme ve bağlılıklarını ancak adaletle ödemek zorunda olan Kral'ın da, onlara karşı hiçbir şey borçlu olmak istemeyeceği kesin olmakla birlikte, bu eksikliği giderip gidermeyeceği anlaşılır. Ama bunların hepsi boş lakırdı. Ananın mezardan geri dönmesi ne kadar mümkünse Karl'ın da bu işten temiz çıkması o kadar mümkün. O yönden herhangi bir avuntu gelebileceğini hiçbir zaman düşünmüyorum. Onun için bana yapman gereken görevi unutma, ve içtiğim andı yerine getirmemi istemiyorsan, sen de andını tut. (Giderken geri dönerek.) Bu akşam eve geç geleceğim. Dağa, bizim yaşlı odun tüccarının yanına gidiyorum. Başıma gelen yıkımı bilmediği için yüzüme eskisi gibi bakan tek kişi o var. Nedeni de şu: Çünkü sağır. Tiz perdeden bağırılmazsa söylenenleri duymaz. Duysa bile hepsini yanlış anlar. (Çıkar.)

II. SAHNE

Klara.

KLARA, yalnız. - Tanrım! Tanrım! Bana acı! Yaşlı babama acı! Al beni yanına artık! Çünkü ölümden başka hiçbir şey ona şifa vermeyecek! Bak, sokaklara pırıl pırıl gün ışığı vurmuş. Çocuklar onun altınınu avuçlamaya çalışıyorlar. Kuşlar daldan dala uçuşuyor; otlar, çiçekler sevinç içinde gelişmekten, boy atmaktan bıkmıyorlar. Hepsi yaşıyor, hepsi yaşamak istiyor! Şu dakika kaç hasta senin önünde titreyiyor, ey ölüm! Acılı gecelerde artık acıya dayanamayarak sana seslenenler, şimdi yine yattıkları yatağı yumuşak ve rahat bulmaya başlamışlardır. Seni çağırıyorum, ey ölüm! Karşında bütün ruhuyla küçülen kişiyi koru! Bu güzel dünyanın tatsız, neşesiz hale geleceği güne kadar ona süre ver! Bana soğuk elini uzattığın zaman ürpermeyeceğim, elini cesaretle tutacak, hiç kimseden görmediğin kadar büyük bir neşeyle ardından yürüyeceğim!

III. SAHNE

Wolfram, Klara.

WOLFRAM, içeri girer. - Günaydın, Bayan Klara! Babanız evde değil mi?

KLARA. - Biraz önce çıktı.

WOLFRAM. - Ben... Bizim mücevherler bulundu da... Onu söylemek için...

KLARA. - Ah! Babacığım, burada olsaydı! Aaa! gözlüğünü unutmuş, şurada duruyor. Keşke farkına varsa da geri dönse... Fakat nasıl oldu? Mücevherler nerede, kimde bulundu?

WOLFRAM. - Karım... Sizden bir şey soracağım, bayan; içtenlikle yanıt vermenizi rica ederim. Şimdiye kadar karımla ilgili birtakım garip şeyler işitmediniz mi?

KLARA. - Evet! İşittim!

WOLFRAM. - Yani biraz (eliyle alnını gösterir) değil mi?

KLARA. - Aklının pek yerinde olmadığını duymuştum.

WOLFRAM, birden parlayarak. - Tanrım! Tanrım! Ne yaptık sak yararı olmadı! Evime aldığım hizmetçilerden hiçbirini, iki kat para vermeden bırakmadım. Onların bütün haylazlıklarını hoş gördüm, tek ağızlarını tutsunlar diye. Buna karşın... Ah, sahtekar iyilikbilmezler! Ah, zavallı çocuklarım! Acımı, salt sizin için gizliyordum.

KLARA. - Adamlarınıza söylenmeyin, onların suçu yoktur. Anımsar mısınız, komşunun evi yandığı zaman karınız açık pencerenin önüne oturmuş kakkahayı basıyor, el çırpıp duruyordu. Hatta yanaklarını şişire şişire ateşe doğru üflemiş, sanki yangını azdırmak istemişti. O vakitten beri karınızın ya bir deli, yahut da ilençli biri olduğunda kimsenin kuşkusuna kalmadı. Yüzlerce kişi buna tanıktır.

WOLFRAM. - Doğru! Dediğiniz gibi bütün kent yıkımını bildiğine göre sizden söylediklerimi giz olarak saklamanızı rica etmeye gerek yok. Öyleyse dinleyin: Kardeşinizi hapse attıran hırsızlığın nedeni, karımın deliliğidir.

KLARA - Nasıl? Karınız mı?

WOLFRAM. - Eskiden çok iyi yürekli, çok soylu bir insan olan karımın son zamanlarda kıyıcı ve acımasız olduğunu biliyordum. Gözünün önünde bir yıkım olduğu zaman sevincinden çırpınır, hizmetçi kız bir bardak kırsa da, elini kesse sevinerek anlatırdı. Fakat aynı zamanda evde öteye beriye el uzattığını, para sakladığını, belgeleri yırttığını ne yazık ki çok geç, henüz öğle üzeri öğrenmiş bulunuyorum. Yatağa uzanmış, uyumak üzereydim. Bir ara karımın yavaş yavaş bana doğru yaklaştığını, uyuyup uyumadığımı anlamak için dikkatle yüzüne baktığını fark ettim. Gözlerimi daha fazla yumdum. Geldi, sandalyede asılı duran ceketimin cebinden anahtarları aldı, yazı masasının çekmesini açtı. Bir deste altın aldı ve çekmeyi yine kilitleyip anahtarları yerine koydu. Dehşet içinde kaldım, fakat engel olmamak için kendimi tuttum. Odadan çıktı, parmaklarımın ucuna basarak ardından gittim. Bodruma indi. Altınları büyük babamdan kalma ve o zamandan beri boş duran eski bir sandığın içine attı. Sonra korkarak dört yanına bakındı ve beni fark etmeden ivedi uzaklaştı. Bir mum yaktım ve sandığın içini araştırdım. Küçük kızımın bebeği, hizmetçi kızın bir çift terliği, bir hesap defteri, mektuplar ve ne yazık ki, çok şükür mü diyeyim, bilmiyorum, sandığın ta dibinde de mücevherler duruyordu!

KLARA. - Ah, zavallı anacığım!.. Ne korkunç şey! Ne korkunç!

WOLFRAM. - Tanrı biliyor ya, bu olanları yine olmamış hale getirmek için bu mücevherlerin hepsini verirdim. Fakat bunda benim suçum yok ki. Bütün saygıma karşın kuşularımın babanız ve kardeşiniz üzerinde toplanması doğaldı. Kardeşiniz yazı masamı cilalamıştı ve onun evden ayrılmasıyla mücevherler de sır oldu. Hemen farkına vardım, çünkü mücevherlerin bulunduğu çekmeden bazı belgeleri almam gerekmişti. Bununla birlikte kardeşinize karşı derhal şiddetli önlemler almayı aklımdan geçirmedim. Yalnızca konuyu Mahkeme Görevlisi Adam'a bildirmekle yetindim ve alttan alta araştırmaya başlamasını rica ettim. Fakat Adam işi bu biçimde yürütmeye şiddetle karşı durdu. Kardeşinizin bir ayyaş olduğunu, borç içinde yüzdüğünü, bu nedenle olayı derhal mahkemeye yansıtmak zorunda olduğunu söyledi. Belediye Başkanı'nı da ne yazık ki etkisi altında tuttuğu için dilediğini yaptırdı. Nedenini bilmiyorum, fakat bu adamın babanıza çok kızgın olduğu kesin. Bir türlü öfkesini yatıştırmayı başaramadım. Kulaklarını tıkıyor ve kaçarken şöyle bağıırıyordu: "Bana bu mücevherleri armağan etseydiniz, bu kadar sevinmezdim."

KLARA. - Bu görevli bir kez birahane otururken kadehini babamın kadehi yanına sürmüş ve ona işaret ederek birlikte şerefe içmek istemiş. Babam da kadehini şiddetle geri çekerek, mavi kollu, kırmızı üniformalı kimselerin eskiden tahta kadehlerle bira içtiklerini, dışarda pencere önünde, yahut yağmur yağıyorsa kapı önünde ayakta durmak zorunda olduklarını ve birahane sahibi içkilerini getirince saygıyla şapkalarını çıkardıklarını, şerefe içmek istedikleri zaman da kendisine her zaman sağdıçlık ettikleri giyotincinin geçmesini beklediklerini söylemiş. Aman Tanrım! Dünyada neler oluyor! Annem, babamın bu davranışını yaşamıyla ödedi.

WOLFRAM. - İnsan dünyada kimseyi kıskırtmamalı, özellikle kötü insanları, asla! Babanız nerede?

KLARA. - Dağa, odun tüccarının yanına gitti.

WOLFRAM. - Atıma atlayıp bari ben de ona gideyim. Belediye Başkanı'na daha önce uğradım, fakat evinde bulamadım. Bulsaydım, kardeşiniz şimdi yanınıza dönmüş olacaktı. Bununla birlikte noter yazmanı derhal bir haberci yollamış bulunuyor. Akşama varmadan kardeşinize kavuşacaksınız.

IV. SAHNE

Noter Yazmanı, Klara.

NOTER YAZMANI, girer. - Günaydın!

KLARA, düşecekmiş gibi sandalyeye tutunur. - İşte o! Ah, keşke yine gelmeseydi!

NOTER YAZMANI. - Size bir müjde getiriyorum. Kardeşiniz... Hayır Klara, seninle böyle resmi dille konuşmam. Bana öyle geliyor ki bütün bu eski dostlar, masalar, sandalyeler, dolaplar bana, "Günaydın! (Başıyla bir dolaba selam verir.) Nasılsın? Hiç değişmemişsin" diyorlar. Çocukken aralarında oynadığımız bütün bu eşya sanki başbaşa verecek, bu resmiliği bırakmazsam beni alaya alacaklar. Klara, sana eskiden olduğu gibi sen demeliyim. Eğer istemiyorsan kendi kendine şöyle de: "Bu koca adam düşüyor. Onu düşünden uyandırmam ve önüne gelerek (onu yansılar) bütün boyumla doğrulmam ve karşısındakinin artık bir bebek olmadığını ona göstermem gerek." (Kapıdaki bir çentiği göstererek.) Bak, on bir yaşındayken boyun buraya geliyordu. Evet, şekeri dolabın üstüne de koysak boyunun artık ona yetişeceğini bilmem gerek. Anımsarsın elbet, o zamanlar bu dolap açıkken bile bizim için korunaklı bir kale görevi yapardı. Çoğu vaktimizi onun önünde sinek öldürmekle geçirir; onların, bizim varamadığımız bir neşe içinde oraya buraya uçuşmalarına dayanamazdık.

KLARA. - İnsan yığınlarla kitap okuyunca böyle şeyleri artık unuttur sanıyordum.

NOTER YAZMANI. - Doğru, unuttur. Justinien ile Gayus üzerine bugün ne biliyoruz? Bence küçük çocuklar alfabeyi öğrenmemek için inat ettikleri zaman ne yaptıklarını çok iyi biliyorlar. Çünkü alfabeyi öğrenmezlerse İncil'i okumanın zorluklarından kurtuluyorlar, değil mi? Fakat çocukları böyle yoldan çıkarmak ne ayıp. Zavallılara bir kez yumurta dolu bir sepetle bir horoz gösterilince, hepsi birden A... diye haykırıyorlar, ondan sonra artık dur, otur yok, iş yokuş aşağı ta Z'ye kadar gidiyor. Doğal olarak orada da durulmuyor. Bir gün kendilerini Kavanin yapıtlarının ortasında buluveriyorlar. Başlangıçta birbirleriyle birleştirilince gül, kiraz gibi birtakım lezzetli, kokulu güzel sözcükler oluşturan 24 harfin, kendilerini nasıl bir çıkmaza sürüklediğini o zaman anlıyorlar.

KLARA, dalgın, söylenenlerin farkında değildir. - Sonra ne oluyor?

NOTER YAZMANI. - Elbet her şey kişiye göre değişir. Bazıları çalışıyor, başarılı oluyor ve çoğu üç dört yıl sonra yine gün ışığına çıkabiliyorlar. Ama biraz bitik, solgun bir durumda. Yine de bunları ayıplamamalı, ben de bu öbektenim. Bazıları da şöyle biraz dinlenmek için ormana gidip uzanıyor, ama bir daha uyanamıyorlar. Örneğin benim bir tanıdığım var, üç yıldan beri bir güzel çam gölgesinde birasını içer durur. Bu yeri de adının güzelliği ve kendisinde güzel anılar uyandırdığı için seçmiştir. Kimisi de karamsarlığa düşerek soldan geri ediyor. Bence bunlar, en budalaları. Çünkü bir çalıktan kurtulunca daha kötüsüne atılıyor, daha fazla hırpalanıyorlar. Öyleleri de var ki, bu söylediklerimin hepsinden beter; ömürlerince böyle sürdürüp gidiyorlar. (Kendi kendine.) İnsan, dilinin altında bir şey olur da becerip söyleyemezse neler saçmalıyor.

KLARA. - Bugün hava güzel olduğu için her yer neşe içinde.

NOTER YAZMANI. - Böyle havalarda baykuşlar yuvalarından dökülür, yarasalar kendilerini öldürür. Çünkü kendilerini şeytanın yarattığını fark etmişlerdir. Köstebekler de o kadar derinlere iner ki yol kazamazlarsa geri dönmeyiz, toprak içinde boğulup kalırlar. Ve böyle günlerde başaklardaki tane sayısı iki katına çıkar. Haşhaş çiçekleri yeter derecede kızarmamaktan utandıkları için her zamankinden bir kat daha renklenirler. İnsanoğlu da niçin onlardan geri kalsın? Yaratılmış olmanın sağladığı biricik çıkar olan ve doğanın bütün görkemini yansıtan gülyüzünü, neşesini niçin Tanrı'ya yansıtmazın? Gerçekten ben de bazen bu türden miskinlere raslarım. Sabahleyin evlerinden çıkmak istemezler. Kurutma k%ğidına benzeyen buruşuk alınlarını göğe doğru budalaca kaldırırlar. Bunları görünce, "Şimdi kesin yağmur yağacaktır, çünkü Tanrı bu aptal yüzleri görüp öfkelenmemek için herhalde bulut perdelerini yere indirecektir, başka türlü olamaz," derim. Bence böylelerini, halkın neşesini kaçırdıkları, hasat mevsiminde güzel havayı bozdukları için mahkemeye vermek gerekir. Yaşadığımız için Tanrı'ya şükretmenin, neşeyle yaşamaktan başka yolu var mıdır? Ey kuş! Şakı! Yoksa doğanın verdiği bu sese layık olamazsın.

KLARA. - Ah! Bütün bu söylediklerin ne kadar doğru! Ne kadar doğru! Düşündükçe gözlerim dolu dolu oluyor.

NOTER YAZMANI. - Son bir hafta içinde çektiğin üzüntüden dolayı seni ayıplamamalı. Çünkü babanı tanırım. Fakat şükür Tanrı'ya seni bu üzüntülerden kurtarmak elimdedir. Zaten buraya da bunun için geldim. Kardeşin bu akşama kadar eve dönecek ve herkes onu değil, onu hapse attıranları ayıplayacak. Bu müjde bir öpücüğe değmez mi? Ne dersin? Başka türlü mü mümkün değilse kardeşçe olanına da karşı çıkmam. İstersen bunun için körebe de oynayabiliriz. Eğer seni on dakika içinde yakalayamazsam oyunu yitirmiş olur, üstelik bir tokatı da hak ederim.

KLARA, kendi kendine. - Bana, birdenbire bin yıl yaşlanmışım gibi geliyor. Sanki zaman durmuş; ne ileri, ne geri gidebiliyorum. Ah şu çivilenmiş gibi kıvıldamayan gün ışığı ve bütün şu çevremdeki neşe!

NOTER YAZMANI. - Sözlerime yanıt vermiyorsun. Fakat unuttum, sahi, sen nişanlısın. Klara! Bana bunu nasıl yaptın? Ama yakınmaya ne hakkım var? Sen, iyiliğin ve güzelliğin ta kendisisin. Fakat bütün bu iyilik ve güzelliklerin bana seni anımsatması gerekirken, yıllarca seni anımsamadım. Sanki benim için artık ölmüştün. Sen de çok doğal olarak başka birini... Fakat hiç olmazsa layık olan birini seçseydin. Bu Leonhard sana layık mıydı?

KLARA, bu adı duyunca birdenbire sözünü keserek. - Ben ona varmak zorundayım... Artık bir hırsızın kardeşi de değilim. Tanrım! Senden daha ne isteyebilirim? Leonhard beni alacak, almak zorunda... Bunun için yalnızca bir alçak olmaması yeter! Ve alınca her şey eskisine dönecek! (Korkuyla.) Eski durumuna! (Noter Yazmanı'na dönerek.) Bunun için bana güvenme, Friedrich. Neden birdenbire dizlerim çözülmüş gibi oluyor?

NOTER YAZMANI. - Sen herhalde... Gitmek...

KLARA. - Evet, Leonhard'a gitmek istiyorum. Başka nereye gidebilirim? Benim için dünyada gidilecek başka bir yol var mı sanıyorsun?

NOTER YAZMANI. - Demek ki onu seviyorsun? Öyleyse...

KLARA, şiddetle atılarak. - Seviyor muyum? Benim için yalnızca onu, yahut ölümü seçmek var. Onu seçtiğim için bana kim şaşabilir? Yalnızca kendimi düşünseydim, bil ki bunu asla yapmazdım.

NOTER YAZMANI. - Ya onu, ya ölümü mü dedin? Fakat Klara, bunu ancak çok umutsuz bir insan söyleyebilir. Yoksa?

KLARA. - Çıldırtma beni! Bu sözü de bir daha ağzına alma! Ben seni, yalnızca seni seviyorum. Evet! Evet! Bunu sana sanki öteki dünyadan, insanların artık yüzlerinin kızarmadığı yerden, herkesin çırlıçıplak üşüye titreye birbirlerinin önünde dolaştığı ve başkalarıyla ilgili düşüncelerin Tanrı'nın korkunç yakınlığıyla yanıp kül olduğu yerden haykırıyorum!

NOTER YAZMANI. - Beni mi, h%l%o beni mi seviyorsun? Seni geçen gün bahçede gördüğüm zaman bunu sezmiştim. Klara!

KLARA. - Sezmiş miydin? Ah! Öteki de sezmişti. (Yalnızmış gibi boşuk bir sesle.) Bana doğru ilerledi, "Ya o, ya ben!" diye bağırdı. Ah, zavallı yüreğim! Zavallı ilençli yüreğim! Onu da, kendimi de, olanların gerçek olmadığına inandırmak ve gerçek öyleyse sana olan aşkı öldürmek için şimdi aklımdan geçeni yapmayı... (Hıçkırmaya başlar.) Tanrım! Ulu Tanrım! Senin yerinde olsaydım, kendi kendime acırdım!

NOTER YAZMANI. - Klara! Gel, benim karım ol! Sana, bugün bir daha, tıpkı eskiden olduğu gibi gözlerinin içine bakmak için geldim. Eğer bu bakışımın anlamını kavramasaydın tek sözcük etmeden buradan uzaklaşır giderdim. Fakat şu anda her şeyimi, bütün varlığımı yoluna koyuyorum. Sana verdiklerim çok bir şey değil, fakat çoğalabilir. Bunun için ne zamandan beri sana gelecektim, ama annen hastaydı. Sonra da, biliyorsun, öldü.

(Klara delice bir gülüşle güler.)

NOTER YAZMANI. - Cesur ol, Klara! O adama verdiğin bir söz var, seni bu korkutuyor. Ve hiç kuşkusuz korkunç bir şey bu! Ama sen nasıl oldu da...

KLARA. - Ah! Bir zavallı kızın nasıl çıldırabileceğini sorma benden! Sen üniversiteye girip bir daha görünmeyince herkes benimle acı acı alay etmeye başlamıştı. "H%l%o akli fikri onda. O çocuklukları ciddi sanmış. Acaba sevgilisinden mektup alıyor mu?" diye söyleniyorlardı. Üstelik bir de annem başımdaydı. "Sen ancak eşitine evlenebilirsin. Büyükleme insanın sonu iyi gelmez. Leonhard çok iyi bir delikanlı, daha ne istiyorsun? Herkes ona yüzvermediğin için şaşıyor." deyip duruyordu. Bütün bunlardan başka bir de kendi yüreğime söz geçirmeye çalışıyordum. "O seni unuttuysa," diyordum, "sen de karşılık olarak onu..." Aman Tanrım...

NOTER YAZMANI. - Suç benim, bunu biliyorum. Yine de güç demek, olanaksız demek değildir. Ben senin, ona vermiş olduğun sözü bağlıyorum. Olabilir ki...

KLARA. - Ah, benim verdiğim söz... (Leonhard'ın mektubunu önüne atarak.) Al, oku!

NOTER YAZMANI, okur. - Ben bir kasadar olarak... Kardeşinin.. bir hırsız... Çok üzgünüm... Fakat görevimi düşünmek zorunda olduğum için başka türlü davranmama olanak... (Klara'ya.) Sana bu mektubu annenin öldüğü gün mü yazdı? Aynı zamanda bu korkunç ölümden dolayı sana başsağlığı diliyor, değil mi?

KLARA. - Evet, ne yazık.

NOTER YAZMANI. - Ey Tanrım! Yaradılış günü, elinden kaçıp kurtulan bütün o yılan çıyan gibi korkunç yaratıklar, Belzelmuth denen şeytani imrendirdiler. Ve o, her birini senden iyi süsleyip püsleyerek insan kılıfına soktu, bugün hepsi insan sırasındadır, insanlar arasında yaşıyorlar ve ancak bizi pençeledikleri, yahut soktukları zaman onların farkına varabiliyoruz. (Klara'ya.) Ama, böyle daha iyi değil mi, Klara? (Klara'yı kucaklamak isteyerek.) Gel, gel artık, bu öpüş bizi sonsuza dek birleştirecek!

KLARA, bitkin bir durumda yazmanın omzuna dayanır. - Hayır! Sonsuza dek değil, yalnızca düşmemek için sana dayanıyorum. Ama öpmek yok!

NOTER YAZMANI. - Fakat Klara, onu sevmiyorsun ki! Artık verilmiş bir söz yok ki!

KLARA, yeniden doğrularak boşuk bir sesle. - Buna karşın yine ona gitmek, önünde diz çökerek ayaklarına kapanmak, "Ak saçlı babamın başı için al beni!" diye yalvarmak zorundayım.

NOTER YAZMANI. - Zavallı, karayazılı Klara! Bilmem seni iyi anlayabiliyor muyum?

KLARA. - Evet.

NOTER YAZMANI. - Hiçbir erkek bu durumu küçümseyemez. Böyle bir herfin yüzüne tükürecek yerde önünde başeğmeye zorunlu olmak, çok acı! (Klara'yı şiddetle göğsünde sıkar.) Zavallı yavrucak! Zavallı yavrucak!

KLARA. - Git! Git artık!

NOTER YAZMANI, kendi kendine, düşünerek. - Yahut beynine bir kurşun sıkarak köpeği gebertmeli mi? Ah, keşke cesaret gösterse de dövüşmeyi kabul etse. Yahut onu zorlasam mı, acaba? Vuramam diye hiç korkmuyorum.

KLARA. - Yalvarırım sana!

NOTER YAZMANI, çıkarken. - Hele bir akşam olsun. (Geri döner, Klara'nın elini tutarak.) Klara! İşte, karşımda duruyorsun! (Yüzünü çevirir.) Böyle bir gizi kadınların binlercesi hilekarca saklar, ancak bir neşe ve unutulmuş saatinde kocasının kulağına, yüreğine fısıldardı. Klara! Sana karşı görevimin ne olduğunu biliyorum! (Çıkar.)

V. SAHNE

Klara.

KLARA, yalnız. - Kapan, kendi içine kapan, ey yüreğim! Kendini öyle sık ki damarlarıma bir damla kan gidemesin ve ölümün soğukluğuyla donan yaşamımı yine canlandırmasın! Demin sende bir küçük umut ışığı belirmişti. Onu ancak şimdi fark edebiliyorum. Sanıyordum ki... (Gülümser.) Hayır! "Bunu hiçbir erkek küçümseyemez!" demişti. Acaba o eli tutmaya cesaret edebilir miyim? O el ki... Hayır! Hayır! Senin böyle kötü cesaretlerin yok! Ben kendimi kendi cehennemimin içine kapamalıyım ve dışardan biri kapıyı açacak olursa... Zavallı Klara! Sen sonsuza dek... Ah! Boğuluyorum! Soluğumu tıkayan bu darlıktan kurtulabilsem! Bu acı, soluk alamadığım için sürüp gidiyor. İnsanlara işkence edenler biraz ara vermek zorunda kalınca acı çeken kimse dinleniyor sanır. Bu, dalgalar içinde çırpınan bir insanın kendini aşağıya çeken burgaçtan bir an için kurtulmasına, suyun yüzünde son kez soluk almasına benzer. Hemen arkasından dalgalar onu yine yutar ve bu yüze çıkış, ikinci bir can çekişmeden başka bir şeye yaramaz. Demek öyle, Klara! Evet, babacığım, gidiyorum! Ama kızın kendini öldürmeyecek. Yakında o adamın karısı olacağım. Yahut da... Aman Tanrım! Hayır! Ben mutlu olmak için dua etmiyorum ki! Ben düşkün bir yaşam için, en derin bir düşkünlük için el açıyorum! Tanrım! Bana bu yoksulluğu çok görme! Haydi! Yola çıkmalı! Mektup nerde? (Mektubu alır.) Ona giderken yolda üç pınara raslayacaksın... Bunların hiçbirinin önünde duramazsın! Henüz buna hakkın yok senin... (Çıkar.)

ÜÇÜNCÜ PERDE

Leonhard'ın çalışma odası.

I. SAHNE

Leonhard, Klara.

LEONHARD, önünde dosyalar, yazı masasında çalışmaktadır. - Yemekten sonra altıncı sayfayı yazıyorum. İnsan görevini yapınca kendini ne kadar iyi duyumsuyor! Şimdi kim isterse, hatta kral bile odama gelebilir. Hiç şaşkınlığa düşmeden hemen kalkar, ne gerekirse yaparım. Yalnızca bir kişi dışında, o da yaşlı marangoz. Ama gerçekte o da bana büyük bir şey yapamaz ya... Zavallı Klara! Ona çok acıyorum, aklıma geldikçe huzursuzluk duyuyorum. Ah, o uğursuz akşamüstü görüşmeseydik! Beni çileden çıkaran şey, aşktan ziyade kıskançlıktı. Keşke ben çıkıştıkça o da karşılık vermeye kalkışmasaydı! Bana karşı buz gibi soğuk davrandı. Herhalde önünde kötü günler var, Klara'nın. Fakat ben de az sıkılmayacağım, hani. Ne yapalım, herkes payına düşen yükü taşıyacak. Bugünlerde özellikle kambur kızla olan bağları yeniden sağlamlaştırmaya bakmalı; çünkü kıyamet kopunca bana o yardım edebilir. Ve ancak o zaman Belediye Başkanı benden yana olur, benim de kimseden korkmama gerek kalmaz.

KLARA, girer. - Tünaydın, Leonhard!

LEONHARD. - A! Klara? (Kendi kendine.) Doğrusu bunu beklemiyordum artık. (Yüksek sesle.) Mektubumu almadın mı? Kuşkusuz aldın, fakat babanın vergi borcunu ödemek için geliyorsun, değil mi? Borcunuz ne kadar? (Kayıt defterini karıştırarak.) Bunu benim ezbere bilmem gerekirse de...

KLARA. - Sana mektubunu geri vermek için geldim. Ah! Onu bir kez daha oku!

LEONHARD, büyük bir ciddilikle mektubu okur. - Çok mantıklı bir mektup bu. Kendisine güvenilip halkın parası eline verilen bir adam, nasıl olur da... (Yutkunur.) Kardeşininki gibi bir aileden.. evlenir?

KLARA. - Leonhard!

LEONHARD. - Öyleyse bütün kent halkının yanlış düşünüyor olması gerek. Kardeşin tutukevinde, değil mi? Asla tutukevine girmedin mi? Sen bir.. bu kardeşin kız kardeşi değil misin?

KLARA. - Leonhard! Ben ancak babamın kızıyım! Ve burada haksız yere suçlanıp sonra aklanan birinin.. kardeşimin kız kardeşi olarak bulunuyorum. Duyduğum korku da layık olmadığı bir utançtan dolayı değil! (Sesini alçatarak.) Ben daha çok senden korkuyorum! Ve yalnızca bana yaşam vermiş olan yaşlı bir adamın kızı olarak karşıyım..

LEONHARD. - Şimdi istediğin?

KLARA. - Bunu soruyorsun, demek? Ah! Geri dönüp gitmek mümkün olsaydı! Babam boğazını keserek kendini öldürecek... Eğer sen... Leonhard! Evlen benimle!

LEONHARD. - Baban...

KLARA. - Evet... Ant içti... Benimle evlenmen gerek, Leonhard!

LEONHARD. - İnsan kendi eliyle kendi boğazını kesmez, boşuna yüreğini üzüp durma.

KLARA. - Ant içti, diyorum sana! Evlen benimle! Sonra öldür beni! Ve ben bunun için sana daha fazla minnet duyacağım!

LEONHARD. - Beni seviyor musun? Buraya, yüreğin seni sürüklediği için mi geldin? Dünyada onsuz edemeyeceğin kimse ben miyim?

KLARA. - Bunun yanıtını kendin ver!

LEONHARD. - Beni sevdiğine, kocasına sonsuza dek bağlanacak genç bir kızın sevgisiyle beni sevdiğine ant içebilir misin?

KLARA. - Hayır, bunu yapamam! Fakat seni sevdiğimin veya sevmediğimin hiçbir zaman farkına varmayacağına ant içebilirim. Her hizmetini göreceğim; senin için çalışacağım. Boğazım için bana bir şey ödemeyeceksin, bunu kendim sağlayacağım. Geceleri iplik eğirecek, dikiş dikecek, iş bulamayınca da aç kalacağım. Babama herhangi bir şey fark ettirmektense kendime kıymaya razıyım. Eğer gerektiği zaman köpeğinin yerine beni dövmek istersen, döv! Dilimi tutup ses çıkarmayacağım ve komşulardan hiçbiri bir şey duymayacaktır. Vuracağın kırbaçlar derimin üstünde iz bırakmayacak, diyemem. Çünkü bu benim elimde olan bir şey değildir. Ama yalan söyleyeceğim! Başımı dolaba çarptım, taşlık kayıyordu, yere yuvarlandım diyeceğim ve kimsenin sormasına vakit bırakmadan her çürük yeri için bir bahane bulacağım. Evlen benimle, Leonhard, artık çok yaşamam ben. Yaşayacağım kadarını da çok bulursan ve ayrılma giderlerinden çekinirsen eczaneden fare için diyerek biraz zehir alır, önüme koyarsın. İşaret etmene bile gerek kalmaz, ben onu alır ve ölürken de komşulara, zehiri tozşeker sanarak yanlışlıkla yediğimi söylerim.

LEONHARD. - Bütün bunları kendisinden beklediğin adam, şimdi önerine hayır derse herhalde şaşmazsın, değil mi?

KLARA. - O zaman Tanrı, çağırmadan önce kendisine gittiğim için yüzüme iğrenerek bakmasın. Ah, keşke yalnızca benim yaşamım söz konusu olsaydı! O zaman her şeye sabırla katlanır, alnımın yazısına razı olurdu. Ve insanların, bu biçimde, bana yardım edecekleri yerde tekme vurmaları, belki de hak ettiğim bir ceza olur, babasına bile benzese çocuğumu sevmeme engel olamazdı. Ah! O suçsuz varlığın önünde öyle ağlar, göz yaşlarımı öylesine sebil ederdim ki, büyüüp akli erdiği zaman hiç kuşkusuz anasına artık hor bakmaz, ilenmezdi. Fakat bu suçta ben yalnız değilim ki! Yargı günü gelince, "Kendini neden öldürdün?" sorusuna, "Babanın ölümüne nasıl neden oldun?" sorusundan daha kolay yanıt verebilirim.

LEONHARD. - İnsan bu söylediklerini duyunca, böyle bir şey dünyada yalnızca senin başına gelmiş sanıyor. Senden önce binlerce insan aynı çileleri çekmiş ve yazgılarına razı olmuşlardır. Senden sonra da binlerce kişi aynı yıkıma uğrayacak, fakat yazgılarına boyun eğeceklerdir. Bütün bu zavallıların canı yoktu da yalnızca seninki mi can? Niçin kendini onlardan ayırıyorsun? Onların da babaları vardı ve böyle bir yıkımı duydukları zaman bu babalar da yakası açılmadık sözcüler savurur, vurmaktan, öldürmekten söz ederlerdi. Ama sonra söylediklerinden kendileri de utanır, işledikleri günahıtan, ilenmelerinden kendileri de pişman olur ve beşiğin başına oturarak çocuk bakarlardı.

KLARA. - Ah, biliyorum! Sen bu dünyada verdiği sözü tutan insanlar da bulunduğunu anlayamazsın! Biliyorum!

II. SAHNE

Bir oğlan çocuğu, Leonhard, Klara.

BİR OĞLAN ÇOCUĞU, girer. - İşte iekler... Ama kimden olduğunu soyleyemem. İzin vermediler.
LEONHARD. - Aman, ne güzel iekler! (Eliyle alnına vurarak.) Fakat ne aksilik! Ne aksilik! Çok budalalık
ettim. Çiçekleri benim göndermem gerekirdi. Acaba bunu nasıl onarsak? Böyle Şeyleri bir türlü
beceremiyorum. Oysa bayan nasıl kılı kırk yarar. Çünkü başka bir düşüncesi yok. (iekleri alır.) Fakat
hepsini ben ne yapayım? (Klara'ya.) Bunlar pişmanlık ve utanç anlamına gelir, değil mi? Bunu bir kez bana
sen söylemiştin?

(Klara başıyla onaylar.)

LEONHARD, ocuğa. - Bana bak, kk. Bu iekleri bana göndermişler, ben de onları Őurama, yüreğimin
stne takıyorum, gördün mü? Fakat Şu sinsi, kor gibi yanan koyu kırmızı olanları al, geri götür. Anladın ya?
Bahçedeki elmalar olunca gene gelirsin, haydi bakalım.

ÇOCUK. - Elmalara daha çok vakit var. (ıkar.)

III. SAHNE

Leonhard, Klara.

LEONHARD. - yle... Görüyorsun ya, Klara, demin verilen sözü tutmaktan söz etmiştin. Ben de salt sözünü
tutan bir adam olarak sana o yanıtı verdim. Bir hafta oldu, sana özgürlüğünü geri vereli... İşte mektup orada,
yadısiyamazsın. (Mektubu uzatır, Klara otomatik bir devinimle mektubu alır.) Ve bunu nedensiz yapmadım.
Kardeşin... Evet, onun aklandığını söylüyorsun, buna çok sevindim. Fakat ben, bu sekiz gün içinde bir
başkasıyla ilişkiye girdim. Bu benim hakkımdı, çünkü sen mektubuma zamanında karşılık vermedin. Ve
duygularıma karşı da, yasaya karşı da kendimi zgr saydım. Şimdi, ben bir başkasıyla söz alıp verdikten
sonra sen geliyorsun. Evet... (Kendi kendine.) Bu söylediklerim keşke doğru olsa... Öteki de aynı senin
durumunda. (Klara'ya.) Sana acıyorum, Klara. (Klara'nın alnına düşen saçlarını okşar ve geriye doğru atar.
Klara farkında değilmiş gibi buna izin verir.) Göreceksin... Belediye Başkanı şakaya gelen adamlardan
değildir.

KLARA, dalgın. - şakaya gelen adamlardan değildir...

LEONHARD. - Görüyor musun? Sen de mantıklı olmaya başladın. Babana gelince, bütün suçun kendisinde
olduğunu hiç çekinmeden yüzüne söyleyebilirsin. Öyle dik dik bakma yüzüme! Sallama başını! Bu iş
böyledir, Klara! Sen bir kez babanla konuş, göreceksin ki durumu kavrayacak, delilik etmeyecektir. Bunun
için sana güvence veririm. (Kendi kendine.) Kızının çeyizini başkasına armağan eden bir adam, kızı da
kendisini açıkta bırakırsa şaşmamalı. Bunu dşndk tüylerim ürperiyor. İsterdim, yaşlı adam Şimdi
burada olmalı ve iyi bir ders almalıydı. Ben niçin acımasız olacaktım? O delilik ettiği için mi? Bütün
sorumluluk, doğrudan doğruya onundur, bunda hiç kuşku yok. (Klara'ya.) İstersen babanla ben konuşayım,
ne dersin? Bir gözümün patlaması pahasına bile olsa, hatırın için gider, kendisiyle görüşürüm. Baban bana
kaba davranabilir, çizme ekekeğini kafama atabilir, biliyorum. Ama buna karşın, biraz karnını da ağrıtsa,
gerçeği sineye çekmek, seni rahat bırakmak zorundadır. Buna emin ol! Evde mi Şimdi?

KLARA, iyice doğrularak. - Sen yorulma, teşekkür ederim. (Gitmek ister.)

LEONHARD. - Eve kadar birlikte geleyim mi? O kadar cesaretim var.

KLARA. - Teşekkür ederim. Bir yılan vücuduma dolansa da başka bir av bulunca beni bırakıp onun üstüne
atılsa, o zaman da böyle teşekkür ederdim. Yılanın beni soktuğunu biliyorum ve iliklerimde emecek fazla bir
Şey kalmadığı için Şimdi beni bıraktığını da biliyorum. Fakat buna karşın sana teşekkür borçluyum, çünkü
böylece rahat bir ölümlle öleceğim. Öyle. Hain... Saraka yollu söylemiyorum, sana gerçekten minnet
duyuyorum! Çünkü senin ruhunda, cehennemın karanlığını gördüm. Ve korkunç sonsuzluk boyunca yazgım
ne olursa olsun, hiç olmazsa artık seninle yapacak işim kalmıyor. Benim için bu bir avantajdır. Bir
karayazılıyı yılan sokunca, korku ve nefretle sarsılarak damarlarını açabilir, böylece zehirlenmiş yaşam
zsuyunu hızla dışarıya boşaltır. Böyle bir zavallıyı kim ayıplayabilir? Belki ulu Tanrı da sana bakınca ve
beni ne duruma getirdiğini görünce acıyarak günahımı bağışlayacak, kendimi öldürmeme izin vermesi bile,
bunun için gereken gücü benden esirgemeyecektir. Bir nokta daha var: Babamın hiçbir Şeyden haberi yok,
bir Şeyden kuşkulanmıyor. Olanı hiçbir zaman renmemesi için kendimi hemen bugün öldüreceğim. Bilsem

ki sen... (Leonhard'a doğru gözdağı verircesine bir adım atar.) Fakat delilik bu... Senin bir şey yapacağını yok! Çünkü başıma adamlar toplanıp da böyle bir şey nasıl oldu diye şaşkınlıkla birbirlerine sordukları zaman sen ancak hoşnut olursun.

LEONHARD. - Böyle olaylar her zaman olur. Ne yaparsın, Klara.

KLARA. - Gitmeli buradan, adam h%ol%% söyleyecek söz bulabiliyor! (Gitmek ister.)

LEONHARD. - Söylediklerine inanıyorum mu sanıyorsun?

KLARA. - Hayır!

LEONHARD. - Çok şükür ki çocuk katili olmadan, kendi kendinin katili olamazsın.

KLARA. - Her ikisi de baba katili olmaktan iyidir. Ah! Biliyorum. Bir günah, başka bir günahla ödenemez! Ama şimdi işleyeceğim suçtan yalnızca ben ceza göreceğim. Oysa babamın kendini öldürmesine neden olursam elindeki bıçak yalnızca onu değil, beni de öldürür. Ama ben nasıl olsa öleceğim. Bütün korkularıma karşın bana güç ve cesaret veren de bu! Sen yaşayacak ve mutlu olacaksın! (Çıkar.)

IV. SAHNE

Leonhard.

LEONHARD, yalnız. - Onunla evlenmek zorundayım. Fakat niçin evlenmek zorundayım? Babası bir delilik yapmasın diye kendisi aynı şeyi yapmak istiyor. Onun yapacağı bu deliliği önlemek için de ille benim daha büyük bir delilik yapmam mı gerek? Yapamam bunu! Hiç olmazsa deliliklerin en büyüğüyle önüme geçmek isteyen kimseyi karşımda görmeden yapamam! Eğer o da benim gibi düşünürse bunun sonu gelmez. Bunların hepsi iyi, güzel ama... Gene de Klara'yı bulmam gerek. İşte biri geliyor! Şükür Tanrı'ya! İnsanın kendini böyle kuruntulara kaptırması ne kadar kötü! Kafanın içinde bir karışıklık! İnsan dokuz doğuruyor! Düşüncenin biri ötekini kovalıyor. Hepsi birbiriyle didişmeye başlayınca da... Dünyada bundan kötü bir şey yok!

V. SAHNE

Noter Yazmanı, Leonhard.

NOTER YAZMANI, girer. - Tünaydın.

LEONHARD. - Bay yazman?.. Nasıl bir neden bana bu onuru veriyor?

NOTER YAZMANI. - Şimdi öğreneceksin!

LEONHARD. - Benimle sen diye mi konuşuyorsunuz? Doğru, okuldan arkadaşlığımız vardır.

NOTER YAZMANI. - Belki ölümden de arkadaşlık edeceğiz! (Tabancasını çıkarır.) Tabanca kullanabilir misin?

LEONHARD. - Ne demek istediğinizi anlayamıyorum.

NOTER YAZMANI, tabancanın horozunu kaldırır. - Görüyor musun? Bu böyle kurulur. Ondan sonra, sana nişan aldığım gibi sen de bana nişan alırsın, tetiği çekersin. Şöyle.

LEONHARD. - Neler söylüyorsunuz?

NOTER YAZMANI. - İkimizden birinin ölmesi gerek. Ölmesi... Hem de derhal!

LEONHARD. - Ölmek mi?

NOTER YAZMANI. - Nedenini biliyorsun.

LEONHARD. - Vallahi bilmiyorum.

NOTER YAZMANI. - Zararı yok, bilmiyorsan ölürken içine doğar.

LEONHARD. - Hiçbir şey bilmiyorum...

NOTER YAZMANI. - Biraz düşün. Olmazsa seni kudurmuş bir köpek yerine koyar, benim için en sevgili olan bir kimseyi farkına varmadan ısıracağı için gebertirim. Gerçi daha yarım saat kadar seni bizlerden biri saymak zorundayım. Ama olmazsa bir köpek gibi öldürmek zorunda kalacağım.

LEONHARD. - O kadar yüksek sesle konuşmayın, sizi birileri duyarsa...

NOTER YAZMANI. - Beni birileri duyabilecek olsaydı, çoktan çağırırdın! Şimdi söyle bakalım...

LEONHARD. - Eğer söz konusu olan Klara ise, onunla pek%ol% evlenebilirm. Zaten kendisi buraya geldiği zaman aşağı yukarı kararımı vermiştim.

NOTER YAZMANI. - Demek buraya geldi? Ve seni pişman edemeden, ayaklarına kapanarak af dilemek zorunda bırakamadan dönüp gitti? Öyle mi? Öyleyse gel buraya! Gel!

LEONHARD. - Yalvarırım size, karşınızda neyi isterseniz yapacak bir adam var. Hemen bu akşam onunla nişanlanmaya hazırım.

NOTER YAZMANI. - Onunla nişanlanacak olan benim! Ya ben, yahut hiç kimse! Bütün dünya ayağa kalksa, bir daha onun eteğine bile dokunamazsın! Yürü! Birlikte ormana gideceğiz! Fakat bir noktaya dikkat et: Ben senin koluna gireceğim. Eğer yolda en küçük bir ses çıkarmaya kalkırırsan, seni... (Tabancaların birini kaldırır.) Bundan kuşkun olmasın! Böyle bir hevесе kapılmaman için en iyisi arka yoldan dolaşalım, bahçeler arasından gidelim.

LEONHARD. - Onun bir tanesi bana verilecekti. Tabancaların birini bana verin.

NOTER YAZMANI. - Evet, yolda giderken fırlatıp atasın, sonra da ya seni öldürmeye, yahut da kaçmana izin vermeye beni zorlayasın diye, değil mi? Alana gidinceye kadar sabret. Oraya varınca silahları namusluca paylaşacağız.

LEONHARD, çıkarken kazayla bir bardak düşürüp kırar. - Acaba yaşamdan nasibim kesiliyor mu artık?

NOTER YAZMANI. - Cesaret, yavrum, belki işler iyi gider. Tanrıyla şeytan durmadan dünya egemenliği için çarpışmakta, şu anda kimin üstün durumda olduğu da belli değil! (Leonhard'ı kolundan tutar, birlikte çıkarlar.)

VI. SAHNE

Karl.

KARL, içeri girer. - Evde kimsecikler yok. Eşiğin altındaki fare deliğini bilmeseydim, hep birlikte evden çıktıkları zaman bıraktıkları yerden anahtarları alamaz, içeri giremezdim. Bunun da pek zararı olmazdı ya... Ben şimdi o durumdayım ki kentin çevresini yirmi kez dolaşır ve dünyada insanın bacaklarını kullanabilmesinden daha büyük mutluluk olmadığını düşünebilirim. şu ışığı yakayım. (Işığı yakar.) Çakmak kesin eski yerindedir. Bunun için bahse girişebilirim. Çünkü bizim evde yirmi türlü kural vardır: şapka üçüncü çiviye asılır, dördüncüsüne asılamaz! Saat dokuz buçukta herkesin uykusu gelmelidir! Kasımdan önce üşümek, kasımdan sonra terlemek yasaktır! Ve bunlar, "İnsan Tanrı'dan korkmalı, Yaradan'a sevgi beslemeli" gibi kurallarla eşit tutulur. Susamışım. (Seslenir.) Anne! Hay Allah cezasını versin! Ben de annemin artık nerede olduğunu unutmuş gibi yapıyorum. şimdi o, öyle bir yerde ki, insan oradan garsona seslense herif koca ağzını açarak, "Efendim" demeye bile gerek görmez. Tutukevi hücrelerinde onun öldüğünü ilan eden çan seslerini duyduğum zaman ağlamadım. Ama sen, kırmızı ceketli herif! Bana o gün kegel oynarken son vuruşu yaptırmadın! Oysa tümüyle hazırdım, vurmak üzereydim. Sana bir kez yalnız raslarsam, göreceksin, son soluğunu almaya vakit bulamayacaksın! Belki bu dediğim, akşama bile kalmaz. Ben senin saat onda nerede olduğunu bilirim. Geçelim bunu. Klara nerede kaldı acaba? Karnım da öyle aç ki... Hem susuz, hem açım. Bugün perşembe. Mutlaka dana eti çorbası vardır. Kış olsaydı karnaval sonundan önce beyaz, karnavaldan sonra da yeşil lahana pişerdi. Çarşambadan sonra perşembenin gelmesi ne kadar kesinse bu da öyledir. Hiçbir zaman cuma gelip perşembeye, "Haydi! Yürü benden önce! Benim ayaklarım sızlıyor" diyemez.

VII. SAHNE

Klara, Karl.

(Klara girer.)

KARL. - Sonunda gelebildin! Öpüşme fasılları da bu kadar uzun sürmemeli. Dört kırmızı dudak birbiriyle kenetlendiği zaman şeytana giden bir köprü kurulmuş... Ne var elinde?

KLARA. - Nerede? Ne?

KARL. - Nerede, ne mi? Avucunda.

KLARA. - Hiçbir şey!

KARL. - Hiçbir şey mi? Benden gizli mi? (Leonhard'ın mektubunu elinden çeker, alır.) Ver şunu! Baba bulunmadığı zaman erkek kardeş koruyucu sayılır.

KLARA. - O k%ğit parçası elimde kalmış... Fakat akşam rüzg%rı o kadar sert esiyor ki. Çatılardan kiremitleri uçuruyor. Kilisenin önünden geçerken bir tanesi hemen önüme düştü, ayağıma çarptı. "Tanrım, ne olur, bir tanesi daha düşse!" diyerek durup bekledim. O kadar iyi olacaktı ki. Şimdi beni gömecekler ve "Zavallı bir kazaya kurban gitti" diyeceklerdi. Fakat ikinci kiremiti boşuna bekledim.

KARL, arada mektubu okumuştur. - Vay alçak... Herif! Bunları yazan eli kıracağım ben! Bana bir şişe şarap getir! Yoksa senin depo boşaldı mı?

KLARA. - Bir şişe daha var. Onu da annemin doğum günü için gizlice satın almış, bir kıyıya koymuştum. Yarın doğum günüydü... (Arkasını döner.)

KARL. - Getir şişeyi!

(Klara şişeyi getirir.)

KARL, bardak bardak üstüne içmeye başlar. - Artık işe yeniden başlayabilirim. Bir yandan rendelemek, biçmek, çekiç sallamak: Arada da yemek, içmek, uyumak... Arkasından gene rende, testere, çekiç; pazarları da üstelik kiliseye giderek diz çökmek. Şükür Tanrım sana, rendelemek, biçmek, çekiç sallamak mutluluğuna erdiğim için! (İçer.) Yaşasın, zincire vurulduğu halde çevresindekileri ısırmayan yiğit köpek! (Yine içer.) Yineleyelim: Yaşasın!

KLARA. - Karl! O kadar çok içme! Babam, şarapta şeytan gizlidir, der.

KARL. - Papazsa şarapta Tanrı gizlidir, der. (İçer.) Hangisinin haklı olduğunu göreceğiz. Geçelim. Mahkeme Görevlisi buraya geldiği zaman... Nasıl davrandı?

KLARA. - Bir hırsız yuvasındaymış gibi! Daha söze başlar başlamaz annem yere yuvarlandı, öldü.

KARL. - Pek%l%. Sen de yarın herifin ölü bulunduğunu duyarsan öldürene ilenç okuma.

KLARA. - Karl! Sakın böyle bir şey yapmaya kalkışma!

KARL. - Onun tek düşmanı ben değilim ya! Kaç kez saldırıya uğradığını bilirsin. Böyle bir şeyi yapabilecek bu kadar insan varken asıl suçluyu bulmak kolay değildir. Yeter ki insan olay yerinde şapkasını yahut bastonunu bırakmasın. (İçer.) Bu işi kim yapacaksa onun başarısı şerefine!

KLARA. - Kardeşim. Neler söylüyorsun?

KARL. - Söylediklerim hoşuna gitmiyor mu? Öyle olsun. Beni bundan sonra öyle uzun süre göremeyeceksin!

KLARA, tepeden tırnağa, korkuyla titriyerek. - Hayır, Karl!

KARL. - Neden hayır? Benim bir deniz yolculuğuna çıkacağımı bilmiyor musun? Aklımdan geçirdiklerim alımda mı dolaşiyor ki düşüncelerimi okuyabiliyorsun? Yahut bizim yaşlı adam, huyu olduğu üzere, bağırıp çağırırdı da benim eve girmemi mi yasaklıydı? Umurumda sanki! Bu, aşağı yukarı, tutukevinde gardiyanın bana gelip "Artık burada duramazsın! Seni sokağa, özgürlüğe atıyorum!" demesine benzer. Ondan pek farklı değil.

KLARA. - Sen beni anlamıyorsun.

KARL, şarkı söyler. -

Orda, ta enginlerde bir gemi
Serin yellerle dolmuş yelkeni.

Evet, gerçekten artık kimse beni tezgah başında tutamaz! Annem öldü. Her fırtınadan sonra balık yemekten vazgeçecek kimse kalmadı evde. Hem ta çocukluğumdan beri istediğim bu değil miydi? Dışarıya, başka ülkelere gitmek! Burada bir şey olmama olanak yok. Ve ben mutluluğun, ancak yaşamını tehlikeye koyabilen yiğit insanlarla yaşam haznesinden payına düşen mangırları, saklayacak mı, yoksa altın suyuna batırarak geri verecek mi diye havaya atabilenlere nasip olmayacağına kesinlikle emin olursam burada kalabilirim!

KLARA. - Yani babanı yapayalnız bırakmak istiyorsun. Öyle mi? Onun altmış yaşında olduğunu unutma!

KARL. - Onu yalnız bırakmak mı? Sen birlikte kalmıyor musun?

KLARA. - Ben mi?

KARL. - Sen, elbette! Onun en sevdiği Bünyamini! Aklını peynir ekmekle yemeden böyle bir şeyi nasıl sorabilirsin? Ben gidiyorsa, neşesinin biricik kaynağını kendisine bırakıyor, ayrıca da onu sonsuz bir azaptan kurtarmış oluyorum. Öyle olunca neden gitmeyeyim? Onunla zaten anlaşmamıza olanak yok; bu iki kere iki dört eder gibi bir şey! O yumruğunu yalar, ne kadar olabilirse o kadar sıkıdır, bense olanak bulsam kendi derimi, çocukluk giysilerimi çıkardığım gibi sırtımdan atar, başkalarına verirdim. (Şarkı söyler.)

Başladık demir almaya
Çabucak takın dümeni.
Engine uçuyor gemi.

Söyle, Tanrı aşkına, benim suçlu olmayabileceğimi bir an için olsun aklına getirdi mi? Yoksa her zamanki gibi, "Ben zaten çoktandır bunu bekliyordum. Başka türlü olmasına da olanak yoktu" diyerek kendini mi avuttu? Bu işte benim yerime sen olsaydın babam kesin kendini öldürürdü. Bazı kızların başına gelen şeyler senin başına gelseydi de onu görmeliydim! Çocuğu kendi doğuracak sanır, kimbilir neler yapardı! Aman Tanrım!

KLARA. - Ah, bilsen bu sözlerin bana nasıl acı veriyor! Kesinlikle gitmeliyim, kesinlikle!

KARL. - Bu da ne demek?

KLARA. - Mutfağa gitmek zorundayım! Başka nereye gidecektim? (Elini alınaya koyar.) Ah, evet! Üstelik bu da var! Eve, bir başıma salt bunun için dönmüştüm. (Çıkar.)

KARL. - Klara'nın davranışları bana tuhaf geliyor. (Şarkı söyler.)

Bir cesur kuş direğin çevresinde,
Dönüyor, durmadan dönüyor.

KLARA, yine girer. - Son görev de bitti; babamın akşam çorbasını ocağa koydum. Mutfağın kapısını çekip dışarı çıkarken de kendi kendime, "Artık buraya bir daha hiç girmeyeceksin!" diye söyledim. Sanki ruhumdan bir ürperme geçti. Bu odadan da, bu evden de, dünyadan da böyle ayrılacağım!

KARL, şarkı söyleyerek odada bir aşağı bir yukarı dolaşır. Klara geride durur. -

Güneş pırıl pırıl göklerde,
Balıklar ışıl ışıl, neşeli,
Büyük konuğu karşılıyorlar.

KLARA. - Neden eyleme geçmiyorum? Acaba bunu hiç mi yapamayacağım? Onu şimdi bir saatten öbür saate attığım gibi, hep bugünden yarına atacak ve ta o güne kadar... Öylece... Kuşkusuz. Böyle bu! Onun için, gitmeliyim! Kesinlikle gitmeliyim! Ama böyle diyor da gene yerimden kımıldamıyorum. Sanki göğsümün içinden bana yalvaran eller uzanıyor. Sanki bakan gözler... Ah, öyle değil mi? (Bir sandalyeye oturur.) Bunun anlamı ne? Ben o kadar yüreksiz miyim? Babamın boğazını kesmesine razı olacak kadar cesurum da... (Ayağa kalkar.) Hayır! Hayır! Tanrım! Göklerde olan Tanrım! Kutlu olsun ülkelerin! Tanrım! Tanrım! Ne kadar zavalliyim! Dua etmeyi bile beceremiyorum! Kardeşim! Kardeşim! Yardım et bana!

KARL. - Ne oluyorsun?

KLARA. - Göklerde olan Tanrım! (Aklı başına gelir.) Suya atılmışım, dibe batıyormuşum da henüz dua edememişim gibi geldi bana. Ben... (Birdenbire, yine.) Bize kötülük edenleri başışladığımız gibi sen de bizi başışla! Evet, böyleydi! Evet! Evet! Ben onu başışlıyorum kuşkusuz. Onu artık hatırıma bile getirmiyorum. İyi geceler, Karl!

KARL. - Bu kadar erken mi yatacağın? İyi geceler!

KLARA, bir çocuk gibi yüksek sesle, "Göklerde olan yüce Tanrımız" duasını söyler. - Başışla bizi...

KARL. - Bana bir bardak su verebilirsin, değil mi? Ama çok soğuk olsun.

Klara, atılırcasına. - Kuyudan çekeyim!

KARL. - İstersen kuyudan çek. Kuyu uzak değil, nasılsa.

KLARA. - Teşekkür ederim, teşekkür ederim, içime dert olan tek bu kalmıştı. Kendimi niçin öldürdüğümü öğrenecekler diye üzülüyordum. Şimdiyse, "Başına bir yıkım gelmiş, zavallı kuyuya düşüp boğulmuş" diyecekler.

KARL. - Dikkatli ol ama, kuyunun tahtası h%o!%o çivilenmedi.

KLARA. - Dışarda ay ışığı var... Tanrım! Sana ben gelmezsem babam gelecek diye bunu yapıyorum! Başışla beni! Bize kötülük.. edenleri.. ba... ba... (Çıkar.)

Karl.

KARL, şarkı söyler. -

Sevinerek atıldım suya,
Çünkü denizler yurdum.

Evet ama, daha önce... (Saate bakar.) Saat kaç acaba? Dokuzmuş...

Henüz çok da genç yaşıım,
Enginlerde gezmek işim,
Nereye mi? Nereye olursa.

IX. SAHNE

Anton Usta, Karl.

ANTON USTA, girer. - Senden özür dilemek isterdim Karl, ama benden gizli olarak yaptığın borçları başışladığıma, üstelik de bunları ödediğime göre özür dilemesem de olur, sanırım. Değil mi?

KARL. - Kusurumu başışlamanız iyi, ama borçlarımı ödemenize hiç gerek yok. Yabanlık giysimi satar, benden üç beş kuruş alacağı olanlara borcumu verebilirim. Bu ödevi de hemen yarın yerine getireceğim. Zaten gemi tayfası oldum. (Kendi kendine.) Sonunda baklayı da ağızdan çıkardık. (Yüksek sesle.) Sivil giysiye gereksinmem kalmadı.

ANTON USTA. - Gene nasıl lakırdı bunlar?

KARL. - Siz bunları ilk kez işitmiyorsunuz. Fakat bugün ne söylerseniz söyleyin, kesin kararımı vermiş bulunuyorum!

ANTON USTA. - Doğru, artık ergin sayılıyorsun.

KARL. - Ben de öyle olduğum için pek ayak diremeyeceğim. Ama karada olmamla denizde olmam arasında büyük bir fark yok gibi geliyor bana. Bunun kimseye zararı da dokunmaz. Yalnızca bir noktayı belirtmek isterim: Ya gideceğim ve beni bir daha hiç göremeyeceksiniz, yahut da omzuma vurarak, "Pek%%%% yaptın Karl" diyeceksiniz.

ANTON USTA. - Bakalım, bunu düşünürüz. Şimdi dinle. Senin yerine aldığım işçiyi çıkarmaya gerek yok sanıyorum, ne olacak, kalsın. Ne dersin?

KARL. - Çok teşekkürler.

ANTON USTA. - Bana bak. Mahkeme Görevlisi seni doğruca Belediye Başkanı'na götürecek yerde bütün kenti dolaştırdı diyorlar, doğru mu?

KARL. - Dolaştırdı, hem de şu cadde senin, bu cadde benim diyerek... Hatta karnaval öküzü gibi pazar yerine bile götürdü. Fakat hiç merak etmeyin, ben buradan ayrılmadan önce bunun karşılığını ödemiş olacak!

ANTON USTA. - Böyle bir şey yapmanı ayıplamam, ama bunu yapmanı yasaklıyorum!

KARL. - O!

ANTON USTA. - Bir kere seni gözümden ayırmanı. Eğer herife saldıracak olursan ben atılır, ona ben yardım ederim.

KARL. - Ben, annemi sizin de sevdiğinizi sanıyordum.

ANTON USTA. - Bunu da kanıtlayacağım!

X. SAHNE

Noter Yazmanı, Anton Usta, Karl.

NOTER YAZMANI, yüzünün rengi uçmuş ve sallanarak içeri girer. Bir mendille göğsünün üstüne bastırmaktadır. - Klara nerede? (Bir sandalyenin üstüne yığılır.) Tanrım! Tünaydın! Çok şükür buraya kadar gelebildim!

KARL. - Şeye.. gitmişti... Nerede kaldı acaba? Giderken bir şeyler söylüyordu... Korkmaya başladım! (Çıkar.)

NOTER YAZMANI. - Onun öcünü aldım! Alçak, şimdi boylu boyunca yatıyor! Fakat ben de... Bütün bunlar niçin Tanrım? Ben artık onunla...

ANTON USTA. - Neyiniz var? Ne oldu size?

NOTER YAZMANI. - Biraz sonra her şey tamam olacak! Bana elinizi vererek kızınızı reddetmeyeceğinize onurunuz üzerine söz verin... İstiyorum musunuz? Reddetmeyeceğinize... Eğer o...

ANTON USTA. - Bu acayip sözlerin anlamı ne? Neden onu.. ben... Ah! Şimdi anlıyorum! Fakat ona karşı olan davranışimde haksız mıydım?

NOTER YAZMANI. - Elinizi verin bana!

ANTON USTA. - Hayır! (İki elini de çebine sokar.) Ama onun yerine ben kendimi feda edeceğim! O da bunu biliyor, söyledim kendisine.

NOTER YAZMANI, ürküyle. - Ona söylediniz mi? Zavallı Klara! Seni ancak şimdi tümüyle anlıyorum

KARL, koşarak içeri girer. - Baba! Baba! Kuyuya biri düşmüş! Sakın bu...

ANTON USTA. - Büyük merdiveni getir! Çabuk! Çengelleri! İpi! Ne duruyorsun? Çabuk ol! Kuyudaki Görevli bile olsa...

KARL. - Hepsi çoktan orada. Benden önce komşular gelmiş. Ya kuyudaki Klara'ysa!

ANTON USTA. - Klara mı? (Masanın kıyısına tutunur.)

KARL. - Su çekmeye gitmişti. kuyunun başında mendilini bulmuşlar.

NOTER YAZMANI. - Alçak! Attığın kurşun beni neden vurdu, şimdi anlıyorum! Kuyudaki Klara'dır!

ANTON USTA. - Git! Bak! (Yeniden oturur.) Ben gidemem. (Karl çıkar.) Giderim ya... (Yeniden ayağa kalkar.) Eğer dediklerinizi (Noter Yazmanına söyler.) iyi anladımsa her şey yolunda demektir.

KARL, geri dönerek. - Klara'yı! Ölmüş! Düşerken başını kuyunun duvarlarına çarpmış. Parça parça başı! Baba! Kazayla ölmedi o! Kendini kuyuya attı! Hizmetçi kızlardan biri görmüş!

ANTON USTA. - Böyle bir şeyi iyi düşünmeden söylemesinler! Dışarıyı bunu açıkça fark edecek kadar aydınlık değil!

NOTER YAZMANI. - Daha kuşku mu duyuyorsunuz? İstiyorsunuz elbet, fakat elinizden gelmiyor! Yalnızca ona söylediğiniz sözleri anımsayın! Onu ölüme sürükleyen sizsiniz! Onu bu kararından vazgeçirmemenin sorumluluğu da benim omuzlarımda! Doğrudan doğruya benim omuzlarımda! Acıklı durumunu gördüğünüz halde, arkanızdan yapılacak dedikoduları düşündünüz! Fakat o yılanlardan hiçbirinin değer verilmeye layık olmadığını düşünmediniz! Sizin söylediğiniz sözler de onu umutsuzluğa düşürdü. Bana gelince, Klara'nın sınırsız acısını gördüğüm zaman onu bağırım basacak yerde, o alçağın bizi öyle görünce nasıl sırtacağına kurmaya kalktım. İşte şimdi de... Kendimden daha kötü birinin etkisi altında kalma yanlısını yaşamımla ödüyorum. Siz, şu taş gibi karşımda duran siz de bir gün bunu itiraf edecek, ona şöyle diyeceksiniz: "Kızım! Çevremdeki insanların sözlerine, dedikodularına bu kadar önem verdiğim için ne büyük acı duyduğumu bilemezsin! Benim şu şimdi çektiğim acı yanında o söylenenlerin ne değeri olabilir? Ölürken başucumda bulunamayacak, alnımdaki ecel terini elinle silemeyeceksin. Benim için bundan daha büyük hangi acı olabilir?"

ANTON USTA. - Bütün bu acıları çektirdi bana! Görmüşler, kendini kuyuya atmış!

NOTER YAZMANI. - O, gücü neye yettiyse onu yaptı... Fakat siz onun kendini feda etmesine layık değildiniz!

ANTON USTA. - Belki de o, buna layık değildi! (Dışarıdan gürültüler iştilir.)

KARL. - Geliyorlar! Ölüyü de birlikte getiriyorlar! (Çıkmak ister.)

ANTON USTA, ayakta, taş gibi bir tavırla Karl'ın arkasından seslenir. - Arka odaya! Ananı koydukları odaya!

NOTER YAZMANI. - Haydi! Onu karşılayalım! (Ayağa kalkmak ister, fakat yere yuvarlanır.) Ah! Karl!

(Karl, yazmana yardım ederek yerden kaldırır, dışarı götürür.)

ANTON USTA. - Ben bu dünyayı artık anlamıyorum! (Düşünceli, ayakta öylece kalır.)